

Aarsagerne til «de daarlige Tider» og Udsigterne til en Bedring af Forholdene.

Af Dr. jur. **Will. Scharling.**

At Tiderne for Øjeblikket ere «daarlige», behøver neppe nogen udførlig Dokumentation. Overalt hører man Klage over Stilstand i Handelsomsætningen og Forretningsløshed i Industrien, over daarlige Fragter i Skibsfarten, over Nedgang i Arbejdslønnen eller ligefrem Arbejdsløshed, over Opsigelse af Prioriteter og Afholdelse af Tvangsauktioner over faste Ejendomme i Byerne samt over de Vanskeligheder, som Landmændene alt i flere Aar have havt at kjæmpe med og som langtfra ere hævede ved indeværende Aars gode Høst. Og disse Klager lyde ikke blot her i Landet; man behøver blot at tage en Avis i Haanden for at se dem gjenlyde, som oftest endog efter en større Maalestok, fra alle vore Nabolande, ja saa godt som fra det hele Europa. At den økonomiske Tilstand for Øjeblikket er højst uheldig i Sverige, derom vidne de mange og meget betydelige Falliter, hvorom den seneste Tid har bragt Efterretninger, og derom kan i det Hele henvises til den i forrige Hefte givne Fremstilling; at et af Hovederhvervene i Norge, Skibs- og særlig Fragtfarten,

er i høj Grad trykket, derom vidner en stor Mængde af oplagte Skibe, og at begge Lande i allerhøjeste Grad maa have lidt under de stærkt nedadgaaende Priser paa deres Hovedudførsels-gjenstande, Trælast og Jern, behøver neppe nærmere Paavisning. I Tyskland er det særlig Jernindustriens Stilling, som alt i længere Tid har fremkaldt høje Klager; om end disse mulig have lydt stærkere end nødvendig, fordi det har været Øjemedet med dem at fremkalde en Beskyttelse for Jernindustrien, og om det end mulig er en Overdrivelse, naar den i 1878 nedsatte Undersøgelseskommission udtaler, at «Højovnene ere for Størstedelen slukkede og Arbejderne opsagte i Massevis», saa er det i hvert Fald en Kjendsgjerning, at af de 32 betydeligste Aktie-Jernværker i Tyskland, tilsammen med en Kapital af 312 Mill. Mk., have i 1876 kun 6 givet Dividende, og at deres samlede Fabrikvirksomhed i 1875 gav et Tab af ca. 3½ Mill. Kr., der ved Udgangen af 1876 var stegen til over 6 Mill. Kr. og utvivlsomt yderligere forøget i 1877 og 1878, for hvilke Aar statistiske Opgjørelser fattes, hvortil kan føjes den for nylig af *Times* meddelte Oplysning, at Værdien af nogle Værkers Forraad af Jern og Jernvarer fra April 1873 til April 1877 var sunken fra 105 til 17 Mill. Mark. Fra Berlin lyde ligeledes høje Klager over Forretnings- og Arbejdsløshed; Galanterivare-Forretningerne staa navnlig ganske stille, medens i det Hele Detailhandlerne og Husejerne — og med disse sidste Prioritetshaverne — lide stærkt under de nedadgaaende Konjunkturer og ere overordentlig trykkede. Det er for nylig berettet, at de fleste Handlende af Middelklassen — og da end mere de af endnu lavere Rang — ligefrem savne det Nødvendige og bogstavelig leve af Haanden og i Munden, tildels ved at tage Tillflugt til Pantelaanerne.

Mange Arbejdere savne Beskæftigelse, og talrige Falliter forekomme saavel i Handelsverdenen som blandt Fabrikker og medføre en yderligere Arbejdsløshed.

Ogsaa fra andre Lande lyde lignende Klager. Selv i Frankrig, hvor Forholdene dog i det Hele synes mere tilfredsstillende end i de omgivende Lande, har et Møde af franske Industridrivende, — der rigtignok arbejdede paa at fremkalde Beskyttelsesforanstaltninger —, for nylig udtalt, at den økonomiske Krise i den senere Tid havde forværret sig, at Nedsættelse af Arbejdslønnen og Indskrænkning af Arbejdstiden hos mange Fabrikker kun var en Indledning til endnu alvorligere Forholdsregler, og at adskillige Jernværker og Bomuldsfabrikker allerede havde standset deres Virksomhed. Fra England foreligge Beretninger, der vidne om en allerede vidt fremskreden Nød. D. 9de Decbr. f. A. skrives fra London: «Silkevare-Manufakturterne ere meget trykkede. I Cangleton er Lønnen bleven nedsat og kun 3 af samtlige Fabrikker dér arbejde. Mange Familjer sulte ihjel i bogstavelig Forstand. I Barnsley og Merthyre er Kularbejdernes Løn igjen bleven nedsat. Jernindustrien i Barnsley Distrikt ligger helt stille. Mange andre Steder ere Bomuldsspinderierne enten helt standsede eller arbejde kun 2—3 Dage om Ugen. Linnedfabrikkerne i Belfast have besluttet strax at nedsætte Arbejdslønnen 10 pCt.» *Economist* meddeler (2. Nov. 1878), at «Beretningerne fra Juli Kvartal om Pauperismen vise, at den Nød, der er opstaaet som Følge af det langvarige Tryk paa Forretningerne, nu er begyndt at blive akut. Antallet af dem, der modtog Fattighjælp ved Udgangen af Septbr. 1878, var 660,289 eller henholdsvis 11 à 12,000 o: 1,8 à 1,9 pCt. større end til samme Tid i 1877 og 1876. Da der imidlertid i nogle, navnlig de

agerbrugende, Distrikter har fundet en Nedgang Sted, der dog formodes at skyldes de forbigaaende Høstarbejder, har Tilvæksten i andre været saa meget større, og i Mine- og Fabrikdistrikterne har der saaledes været en Tilvæxt af over 16 500, hvilket er en Forøgelse af over 5 pCt. imod 1877. I det nordvestlige Distrikt er Forøgelsen endog over $9\frac{1}{2}$ pCt.» Og dog fremhæver samme Blad i en senere Artikel (21. Decbr. 1878), at man ikke tør maale Omfanget af den herskende Nød efter denne Forøgelse af Pauperismen, thi «vore Arbejdere have en priselig Rædsel for Fattighjælp, og det er først, naar de have udtømt alle andre Subsistensmidler, have forbrugt deres Sparepenge og skilt sig ved ethvert Stykke Husgeraad eller Klæder, som de paa nogen Maade kunne undvære, at de bekvemme sig til at søge Hjælp hos Fattigvæsenet.» At Forøgelsen af dem, der søge Fattighjælp, endnu ikke er bleven større, er derfor ikke noget Bevis for, at Nøden trindtom ikke er saa meget stor, og «hvis Trykket paa Forretningslivet vedbliver, vil Listen over dem, der faa Fattighjælp, ganske sikkert blive betydelig forøget. Thi de Beretninger, som vi daglig modtage fra alle Handels-Centrer, vise afgjørende, at de Arbejdsløse nu have naaet til Enden af deres Ressorcer.» Og «om det end maa indrømmes Mr. Cross (Indenrigsministeren), at det er en Overdrivelse, at sammenligne den Nød, der nu eksisterer i saadanne Byer som Manchester, med den, der herskede under Bomulds krisen i Lancashire, saa er paa den anden Side den nu herskende Nød ikke indskrænket til ét Distrikt eller til én Industri.» Og ifølge en anden Artikel i samme Blad (16. Novbr. 1878) «ere Agerbrugs-Interesserne ingenlunde frie for det Tryk, som har ramt Fabrikdrift og Handel.» Og efter Bladets For-

mening «indeholder den overordentlig lave Pris paa Hvede kun delvis en Forklaring af det næsten enstemmige Raab paa «strænge Tider», som lyder fra Landdistrikterne. . . . Der har siden Frihandelens Indførelse til forskjellige Tider været daarlig Hvedehøst, ledsaget af forholdsvis lave Priser, uden at der er indtraadt saadan Nød iblandt Forpagterne, at det har været nødvendigt at indrømme saa betydelige Nedsættelser i Afgiften, som dem, der i den senere Tid berettes at have fundet Sted trindt omkring i de forskjelligste Egne.» Og dog have Forpagterne maattet nedsætte Lønnen for deres Arbejdere, og der har som Følge heraf ogsaa paa Agerbrugets Omraade fundet omfattende Arbejdsnedlæggelser Sted i de sidste Maaneder. Af de Bestræbelser, der i den sidste Tid ere blevene udfoldede i Tyskland for at fremkalde en Beskyttelse ikke blot for Industrien, men ogsaa for Agerbruget, vil det ses, at Forholdene i det Væsentlige stille sig paa lignende Maade der.

Hvad er nu Aarsagen til den økonomiske Krise, som næsten hele Europa for Tiden synes at gjenngaa, — til det Tryk, hvorunder saa godt som samtlige Virksomheder, Handel saavel som Skibsfart, Bomuldsfabriker saavel som Jernværker, Agerbrug saavel som Kulminer alt i længere Tid lide, — til den Nød, som har ramt og fremdeles truer Ejendomsbesiddere ikke mindre end Forpagtere, Detailhandlerne ikke mindre end Arbejderklassen?

De Forklaringer, der i Almindelighed fremkomme heraf, strække i Virkeligheden ikke til overfor disse Fænomener. De gaa i det Væsentlige i tre eller fire forskjellige Retninger.

Den første og almindeligste Forklaring peger paa et Forhold, som lettelig springer i Øjnene og ved første

Øjekast ogsaa synes at være en ret plausibel Grund at anføre: Den store Usikkerhed i de politiske Forhold og særlig den Frygt for nye Krige, som de vedblivende Krigsforhold i Orienten og de stadig svævende Underhandlinger ere vel skikkede til at fremkalde. I Aar og Dag er der bleven peget paa disse Omstændigheder som tilstrækkelige til at forklare, at Handel og Spekulation intet Opsving ville tage, og hver Gang der viser sig nogen Udsigt til fredeligere Forhold, loves der strax en Bedring ogsaa i de økonomiske Tilstande. Lord Beaconsfields Tale i Parlamentet ved dets Aabning d. 5te Decbr. f. A. gik ud fra denne samme Opfattelse, idet han til sine beroligende Udtalelser om Forholdet imellem England og Rusland saavel som imellem Stormagterne overhovedet knyttede en Forjættelse af, at der hurtigere, end man almindelig var tilbøjelig til at antage, vilde indtræde en Forbedring af de ikke blot i England, men ogsaa andet Steds højst sørgelige Forhold. Ogsaa Lord Derby har i en Tale, som han i Begyndelsen af dette Aar har holdt i Rochdale, bl. A. udtalt, at naar først Tilliden til en varig Fred var tilstede, vilde Forretningerne igjen hæve sig, men fuldstændig Tillid herskede endnu ikke i denne Henseende. Lignende Udtalelser gjenfinder man hyppigt i Avisartikler og Tidsskrifter, og det fremhæves ogsaa, at Berlinerkongressens Sammentræden strax fremkaldte en Bedring paa Fondsbørserne, som imidlertid selve Berlinertraktaten ikke var i Stand til at gjøre varig, end sige forøge.

Det skal nu ingenlunde nægtes, at det ganske sikkert i flere Retninger vilde kunne øve endel Indflydelse paa de økonomiske Forhold i Europa, om der kunde tilvebringes en sand og varig Fred, og at det med Grund kan siges, at, naar hverken San Stefano-Freden eller

Berlinertraktaten have formaaet at øve nogen saadan Indflydelse, har det været, fordi de ikke formaaede at fremkalde en sikker Tro paa Freden. Men det maa dog paa den anden Side gjøres gjældende, at Frygten for en Krig imellem England og Rusland i den seneste Tid har tabt sig meget, ligesom man heller ikke mere synes at frygte for, at den østrig-ungarske Okkupation af Bosnien og Herzegovina skal drage alvorligere Følger efter sig, uden at man i mindste Maade sporer nogen heldbringende Virkning heraf. Endnu mere afgjørende er dog den Betragtning, at den nuværende økonomiske Misère tager sin Begyndelse betydeligt længer tilbage end Forviklingerne i Orienten, der først i Slutningen af 1876 eller vel endog den første Halvdel af 1877 antog en for den almindelige europæiske Fred faretruende Karakter. Nægtes skal det nu ikke, at den Usikkerhed, som i det sidste Par Aar har hvilet over Forholdene i Orienten og deres mulige Betydning for det øvrige Europa, kan have bidraget til at forhale og vanskeliggjøre en Gjenrejsning af de i Forvejen forstyrrede økonomiske Forhold; men selv denne Indflydelse har dog utvivlsomt havt et langt mere begrændset Omfang, end det almindelig antages. Forviklingerne i Orienten have navnlig øvet Indflydelse paa Fondsbørserne, og paa disse vilde en definitiv Fred vel ogsaa øve en heldig Virkning; men det vil i alt Fald være vanskeligt at paavise, hvorledes de i nogen væsentlig Grad kunne have virket forstyrrende ind paa Industri og Handel i hele Europa, og hvorledes en definitiv Ordning af dem skulde kunne gjenoplive dem i saadant Omfang, som man synes at forudsætte. Det tyrkiske Marked spiller neppe saa stor en Rolle for det øvrige Europa, at Krigsforholdene dér kunne øve en gennemgribende Indflydelse,

og selv Gjenoprettelsen af Freden vilde neppe umiddelbart sætte Tyrkiet i Stand til i større Omfang at optræde som Konsument af europæiske Fabrikata — og denne sidste Betragtning gjælder ogsaa overfor Rusland, der ganske vist har en større Betydning som Afsætningssted, men hvis Kjøbeevne neppe strax og umiddelbart vilde stige i en mærkelig Grad paa Grund af indtrædende Fredsforhold. Forandringen vilde i hvert Fald — bortset fra Fondsbørserne, for hvilke en saadan Begivenhed ganske vist vilde blive af ikke ringe Betydning — nærmest vise sig i en forandret, mere end i en forøget, Efterspørgsel efter det øvrige Europas Produktion. Hovedvirkningen af Fred i Orienten vilde være, at dels det uhyre uproduktive Forbrug af Kapital vilde ophøre, dels et stort Antal arbejdsdygtige Mænd tilbagegive til produktiv Virksomhed; men af disse Virkninger vilde den sidstnævnte først efter nogen Tids Forløb kunne øve sin Indflydelse, medens den førstnævnte i Ojeblikket vilde være enstydig med Standsningen af en nu betydelig Efterspørgsel efter Krigsfornødenheder. Og naar særlig den hele Usikkerhed i Europas politiske Forhold paaberaabes som Grund til, at al Spekulation foreløbig synes standset og Handelsomsætningen derved indskrænket til det daglige Forbrug, saa maa det dog gjøres gjældende, at der netop til al Spekulation kræves en vis Grad af Usikkerhed og Uvished om, hvad Fremtiden vil bringe; det er kun den absolute Forvisning om, at Forholdene — særlig Afsætningsforholdene — i en nærmere eller fjernere Fremtid ville stille sig mindre gunstige end nu, der vil kunne dræbe al Spekulation og forhindre Afslutningen af Spekulationskjøb.

Med større Beføjelse peges der — saaledes bl. A. i «Dagbladets» Oversigt over Fonds- og Pengemarkedet i

1878 (d. 8. Jan. 1879) paa en anden Omstændighed, der formentlig har bidraget meget til «den Stilstands- og Usikkerhedstilstand, der atter i hele det forsvundne Aar har gjort sig gjældende paa Børserne», nemlig «den samme, som vi (Dagbladet) lige siden 1873 i vore Oversigter have maattet fremhæve som den, der fremfor Alt forhindrer en uforstyrret og regelmæssig Forretningsgang og som træder i Vejen for et virkeligt og vedvarende Opsving, nemlig den herskende Mistillid som Aar for Aar faar ny Næring ved Katastrofer paa selve Børsernes og Handelens Omraade;» thi «hvorledes er det muligt, at der skulde kunne indtræde et sundt Liv i Forretningerne, naar man hvert Øjeblik faar saa at sige Troen i Hænderne paa, at Sygdom og Raadenskab have grebet om sig langt mere, end man selv i det mest pessimistiske Lune kunde vove at ane. . . . Det er netop Sagen, at uden gjensidig Tillid er al Forretning umulig, og saa længe saadanne Katastrofer indtræde saa at sige periodisk, vil en Forbedring af de kommercielle Tilstande lade vente paa sig.» Der peges paa de forskjellige bekjendte Bankfallissementer, der have betegnet de sidste Aar, og af hvilke flere have været begrundede i større eller mindre, tildels storartede Bedragerier, saaledes Fyens og Slagelse Folkebanker her hos os, Firmaet Asp, Berger & Co. i Sverige, Grund & Söhne i Prag, — hvortil kunde føjes Philippart og TKindt i Belgien —, og fremfor Alle City of Glasgow Bank i Skotland med sit enorme Deficit af ca. 122 Mill. Kr., hvis Fallissement af *Times* karakteriseres som «en af de mest forbausende Afsløringer af Bedrageri, som nogensinde er sket,» og siges at have «givet Bankernes Kredit et Stød, som er en af de største Ulykker, der kunde hændes Landet, og rystet Tilliden paa en Tid,

da det var af yderste Interesse for Landets Handel, at den skulde være saa stærk som mulig.» Det er indlysende nok, at paa den ene Side de uhyre Kapitaltab, som disse Bank-Fallissementer have medført for Mangfoldige, maa have bidraget betydelig til yderligere at svække det alt forud ved en enorm Masse af Kapitaltab gennem mislykkede Aktieforetagender og uvederhæftige Statslaansdebitorer stærkt medtagne Kapitalmarked, og at paa den anden Side den ved disse storartede Bedragerier og den hele usolide Forretningsførelse rystede Tillid maa øve en meget stor Indflydelse paa Omsætnings- og Kreditforholdene i Almindelighed og derigjennem indirekte paa Produktions- og Afsætningsforholdene. Men lige fuldt maa det hævdes, at ligesom de her berørte Begivenheder ikke fra først af have fremkaldt den nu snart sexaarige Krise, saaledes ere de i Virkeligheden langt snarere at betragte som en Eftervirkning af denne, idet de letsindige eller endog bedragerske Dispositioner, der have fremkaldt Falliterne, fra først af ere begrundede i Ønsket om at dække eller gjenoprette de ved Kurstab eller fejlagtige og uheldige Spekulationer forvoldte Tab. Det kan ganske vist siges, at Begivenheder af den omhandlede Art vanskeliggjøre og forhale en Bedring; men i sig selv er det vistnok rettest at betegne dem som et Udtryk for Krisens forsatte Vedvaren, ikke som den egentlige Hovedgrund til den nu herskende Forretningsløshed og den manglende Spekulationslyst. Selv om det nu begyndte Aar ikke maatte bringe en eneste Begivenhed af denne Art, er det dog paa ingen Maade givet, at der vilde indtræde den Bedring og det Opsving, hvorefter der overalt sukkes saa stærkt.

En tredie Forklaring af de bestaaende uheldige For-

hold har i den allersidste Tid vundet en ganske særegen Betydning ved udtrykkelig at godkjendes af den tyske Rigs-kantsler, der i denne Erkjendelse søger Udgangspunktet for Foranstaltninger, som skulle frigjøre i alt Fald Tyskland fra det herskende Tryk og gjenoplive Forretningsvirksomheden. Det er Paastanden om, at det er Frihandelen, der har skabt de nuværende uheldige Tilstande. Det vilde føre altfor vidt, om vi her vilde optage hele det vidtløftige Spørgsmaal om Frihandelens og Beskyttelsens Virkninger til nærmere Drøftelse; men et Par Momenter maa dog fremdrages, som formentlig paa en afgjørende Maade vise den fremsatte Paastands Uholdbarhed.

Først og fremmest synes det da indlysende, at selv om man nok saa meget fastholder, at Frihandelssystemet kan paaføre et Land en Konkurrence med Udlandet, som det ikke kan udholde og som virker forstyrrende og nedbrydende paa dets Industri i sin Helhed eller i alt Fald paa vigtige Grene af denne, kan dette kun gjælde for det enkelte Land, som staar overfor heldigere stillede Medbejlere, men aldrig om alle Lande. Saafremt Frihandelssystemet har den paastaaede Virkning, maa i alt Fald ét Land være det vindende, hvis Industri udvikler sig paa de besejrede Konkurrenters Bekostning — men intet Steds synes Nøden og Vanskelighederne større end i England, der dog almindelig udpeges som det Land, der skulde have særlig Fordel af Frihandelen. Og under alle Omstændigheder kunde der da umulig være Tale om, at den samme Industrigren skulde kunne lide et Knæk i alle disse forskjellige Lande paa Grund af Frihandelssystemet og at den ikke i et eneste af dem skulde blomstre netop paa Grund af det Knæk, den lider i de andre. Men nu

er det notorisk, at det særlig er Jernindustrien, der i Tyskland raaber paa Nødvendigheden af at faa den tidligere Beskyttelse gjenindført for at kunne forvinde det Knæk, den formentlig har lidt ved Beskyttelsens Opgivelse — og det er ligesaa notorisk, at Jernindustrien ogsaa alle andre Steder, i England, Sverige og Frankrige, for Tiden er i en trykket Tilstand. At dette skulde kunne være Følgen af Frihandelen, er saaledes ligefrem en Umulighed.

Men dernæst kan det positivt godtgjøres, at det Tryk, hvorover den tyske Jernindustri nu klager saa stærkt, alt var tilstede i lige saa stort Omfang, forinden den toldfri Indførsel af Jern fra England begyndte med det nys udrundne Aar. Det er alt foran fremhævet, at de 32 største Jernkompagnier i Tyskland allerede i 1875 og 1876 arbejdede med Tab og at kun 6 af dem havde kunnet give Udbytte i 1876. En nøjere Undersøgelse af de foreliggende statistiske Data udviser, at Antallet af de Værker, der vare i Drift, i 1876 kun udgjorde 1026 imod 1341 i 1872, saa at altsaa ikke mindre end 315 eller henvend Fjerdedelen af dem alt forinden Jern-Toldens Ophævelse vare satte ud af Drift, hvorhos Højvornenes Antal i samme Tidsrum var aftaget fra 348 til 297. Men derhos er det netop for nylig bleven yderligere godtgjort, at selv Opretholdelsen af den tidligere Jern-told ikke vilde gjøre det muligt at holde al fremmed Konkurrence borte, fordi det tyske Jern gennemgaaende er af en mindre god Kvalitet og derfor ikke ret egner sig til de finere Arter af Jern- og især Staalvarer, der i alt Fald kun ville kunne tilvirkes deraf ved større Omkostninger end andet Steds — Noget, der har faaet dobbelt saa stor Betydning, efter at Brugen af Staal er begyndt at afløse Jernet paa flere Om-

raader, baade til Jernbaneskiner, Kanoner og Skibe. Saaledes har for nylig ved en Licitation over Staalskiner til en Schlesisk Jernbane et engelsk Firma kunnet tilbyde disse til en Pris af 133,8 Mark pr. Ton, medens de laveste tyske Bud var 165 Mark. Selv den nu forlangte Beskyttelsestold af 20 pCt. vilde saaledes ikke kunne holde de engelske Konkurrenter borte.

Hvorvidt Beskyttelsessystemet vil kunne give den tyske Industri et fornyet Opsving og altsaa gjøre en Ende paa den herskende Forretningsløshed, skal ikke her nærmere drøftes. Kun to Momenter skulle her kortelig berøres: For det Første er det klart, at, saafremt man allevegne kom til samme Erkjendelse af, at det er Frihandelen, der er Skyld i den økonomiske Krise, og at Indførelsen af Beskyttelsestold vil kunne give Landet det saa længe ventede og ønskede Opsving, og i Kraft af denne Erkjendelse overalt gennemførte det samme Beskyttelsesprincip, vilde Fordelen for Tyskland blive højst problematisk. Det vilde kun lidet gavne det, at engelsk Jern blev udelukket fra det tyske Marked, naar til Gjengjæld de nuværende tyske Udførselsgegenstande bleve stængede ude fra det engelske Marked. Der vil altsaa i ethvert Tilfælde ikke kunne være Tale om, at hele Europa skulde kunne opbjørges ved et gennemført Beskyttelsessystem; der vil kun kunne være Mulighed for at anvende dette Op-livelsesmiddel som en partiel, rent lokal Foranstaltning, hvis Virksomhed da er betinget af, at andre Lande finde sig heri uden at gjøre Gjengjæld. Selv om man tillægger Beskyttelsessystemet nok saa stor Betydning og indrømmer det nok saa stor Indflydelse, er det derfor i ethvert Tilfælde intet Universalmiddel, men kun et lokalt Palliativmiddel. Og dernæst er det ikke blot lokalt, men ogsaa

partielt. Thi der vil end ikke i det enkelte Land kunne være Tale om at hjælpe det hele Samfund paa Benene ved en konsekvent gennemført Beskyttelse for Alle: ogsaa i det enkelte Land vil der kun kunne blive Tale om at hjælpe visse enkelte, udvalgte Industrigrene paa denne Maade. Beskyttelsens Virkninger bestaa jo udelukkende deri, at de indenlandske Forbrugere af den paagjældende Vare nødsages til at betale denne med en Pris, der er saa meget højere, som Toldens Beløb udgjør, hvilken Prisforhøjelse giver Producenterne en tilsvarende Extra-Fortjeneste. Vil man nu altsaa sikre samtlige Producenter denne Extra-Fortjeneste, saa vil enhver af dem komme til at udgive lige saa meget i Beskyttelsespræmie til Andre, som han selv tager ind fra dem. Men dermed svinder Fordelen jo helt bort. Det er da ogsaa karakteristisk, at Fordringerne om en Gjenindførelse af en Beskyttelsestold af 20 pCt. paa Jernvarer allerede have fremkaldt tilsvarende Fordringer fra Agerbrugets Side. I «Deutsche Landwirthschaftliche Zeitung» for 28. Novbr. 1878 findes saaledes en ledende Artikel med Overskrift: «Schutzzoll für unsere Landwirthschaft», der gaar ud paa at kræve en Kornetold af 15 pCt. indført som Modvægt mod de Byrder, Jernetolden vil paalægge Landmændene. Utvivlsomt ville efterhaanden de andre Jernforbrugere fremsætte en lignende Fordring — men hvor bliver saa Fordelen af for Jernværksejerne? Og naar saa endelig Østerrig, Frankrig, Italien og alle andre Lande vilde besvare de tyske Toldforhøjelser med lignende for de tyske Varer — hvorledes skulde saa dette kunne gjenoplive Produktionsforholdene i Tyskland?

En fjerde Forklaring, som er den mest almindelige og populære og som i Virkeligheden ligger bagved Klagerne

over Frihandelen og Fordringen om Beskyttelse imod «Oversvømmelse» med fremmede Varer, er den, at der i de nærmest foregaaende Aar har fundet en almindelig Overproduktion Sted, og at vi nu lide under Eftervirkningerne heraf. Denne Forestilling om en almindelig Overproduktion er meget udbredt og gjenfindes i en stor Mængde Udtalelser i Blade og Tidsskrifter, der berøre den nuværende Forretningsløshed, men særlig lyder den selvfølgelig fra alle de enkelte Producenter, som ikke kunne finde Afsætning for deres Varer, og ikke mindst fra Arbejderne, der savne Beskæftigelse. I England er der i det forløbne Aar ført en Række af Stridigheder herom mellem Arbejderne i Bomuldsmanufakturernes og Fabrikanterne, hvilke sidste i det Hele have set klarere og mere uheldet paa Forholdene. Fabrikanterne, som indsaa, at Hovedgrunden til, at de ikke kunde afsætte deres Varer, var den, at disse vare for dyre og at de maatte leveres til billigere Pris for at kunne finde Afsætning i samme Omfang som tidligere, have gennemgaaende erklæret det for nødvendigt, at Produktionsomkostningerne formindskedes, hvilket, saa længe ikke nye Opfindelser eller forbedrede Fremgangsmaader indtræde, kun kan ske ved en Nedsættelse af Arbejdslønnen. Arbejderne derimod have vedholdende paastaaet — og paastaa endnu —, at Grunden til den manglende Afsætning var Overproduktion, og at det rette og eneste Middel til at raade Bod derpaa var at indskrænke Produktionen og saaledes bringe Ligevægt tilstede imellem Tilbud og Efterspørgsel. Denne Strid imellem Fabrikanter og Arbejdere har fremkaldt en Række af Striker i Lancashires Bomuldsmanufakturere: i August 1877 nedlagde 10—12,000 Mand Arbejdet i Bolton, i April 1878 omfattede Striken

100,000 Arbejdere, og i Slutningen af Aaret syntes en ny Strike at ville udbryde i Oldham Distriktet, der antoges at ville blive af stort Omfang. Intet har mere end netop disse Arbejdsnedlæggelser i stor Maalestok godtgjort Rigtigheden af Fabrikanternes og Urigtigheden af Arbejdernes Opfattelse: til Trods for disse omfattende Standsninger af Arbejdet i hele Distrikter, til Trods for, at Arbejdet ogsaa andet Steds er bleven indskrænket efter en storartet Maalestok, saaledes paa sine Steder til 2 à 3 Dage i Ugen, og uanset at Udførselen af Bomuldstøj ikke viser nogen betydelig Nedgang i Forhold til foregaaende Aar, er der vedblivende et stort Misforhold imellem Produktionen og Afsætningen og man er lige nær med at faa Ende paa den for Haanden værende «Overproduktion». Og lignende Forhold gjentage sig i andre Industrigrene. Som foran fremhævet var der i Slutningen af forrige Aar kun nogle faa af Silkevarefabrikerne i Cangleton, der arbejdede, Jernindustrien i Barnsley Distrikt var omtrent helt standset og mange Kulminer vare satte ud af Drift. Ifølge de seneste Efterretninger er «Stilstanden i alle Industrigrene fuldstændig i Gateshead, Sunderland, Stockton, Darlington, Newcastle, Bolton, Burnley, Bury, Wolverhampton, Preston, Stoke, Birmingham og i Kuldistrikterne i Cornwales, Glasgow, Dundee og Aberdeen». De sidste Aar have bragt et Utal af Striker: 181 i 1877 og 277 i 1878. Er det virkelig muligt, at Overproduktionen paa alle Omraader har været saa stor i de nærmest forudgaaende Aar, at man til Trods for al denne Arbejdsstandsning og Arbejdsindskrænkning endnu stedse lider under Trykket af den?

Begrebet «Overproduktion» har selvfølgelig sin fulde Berettigelse, men det er et Begreb, som let leder til

Misforstaaelser og deriblandt navnlig til den temmelig gjængse, at der kan tales om en «almindelig Overproduktion», der samtidig gjør sig gjældende i alle Produktioner. Til alle Tider har man af og til hørt klage over en saadan, selv Forfattere som Malthus, Dr. Chalmers og Sismondi forfægte dens Existents, og man kan blandt «praktiske» Mænd endog træffe Udtalelser som den, at «Frankrigs Ulykke er ikke den, at det producerer for lidt, men tværtimod netop den, at det producerer for meget.» Overfor slige Paastande og hele den berørte Opfattelse maa det bestemt hævdes, at Overproduktion vel kan finde Sted i en eller flere enkelte Produktionsgrene, men at det er positivt umuligt, at der paa én Gang kan herske Overproduktion paa alle Omraader. En nøjere Betragtning af, hvad Overproduktion i en enkelt Industriegren vil sige, vil formentlig klart vise dette.

At der i en vis Industri har fundet Overproduktion Sted, det vil da sige, at Produktionen ikke har været afpasset efter den mulige Afsætning, at det altsaa ikke er muligt at faa det hele Oplag af Varer solgt. Derimod kan det, hvor Taleren er om en almindelig Brugsgjenstand, aldrig betyde, at der er produceret mere, end der kan bruges. Der er ikke nogen eneste mere almindelig Brugsgjenstand, hvormed alle Mennesker ere saa forsynede, at de ikke skulde kunne bruge — og ønske at bruge — mere deraf. Tværtimod kan man være ganske forvisset om, at der altid er et meget stort Antal Mennesker, som enten ganske savne den paagjældende Brugsgjenstand, uagtet de utvivlsomt vilde anse det for overmaade ønskeligt at være i Besiddelse deraf, eller dog langt fra ere saa vel forsynede dermed, at de ikke med Glæde skulde modtage mere deraf. Hvad der savnes, er altsaa strængt

taget ikke Konsumenter, Folk, der kunne og ville bruge den paagjældende Vare, men derimod Kjøbere, Folk, der have Gjenværdier at byde. Og Grunden hertil kan atter være en dobbelt, enten den, at de i og for sig Lysthavende helt savne Gjenværdier, som de kunde byde for den udbudte Vare, eller den, at de ikke sætte saa stor Pris paa denne, at de ville byde saa meget for den, som forlanges. I sidste Tilfælde vil altsaa den ønskede Afsætning kunne finde Sted til en lavere Pris, imod ringere Gjenværdier for hver enkelt Varemængde, og den forstyrrede Ligevægt herved gjenoprettes; i første Tilfælde derimod vil selv en betydelig Prisnedsættelse ikke kunne forøge Afsætningen eller dog ikke kunne forøge den tilstrækkeligt til at gjenoprette den forstyrrede Balance. Dersom nu det Sidste viser sig at være Tilfældet, at altsaa selv en betydeligere Prisnedsættelse ikke kan fremskaffe en til Produktionen svarende Afsætning, — og dersom dette viser sig at blive Tilfældet, uagtet Produktionen ikke er bleven udvidet ud over, hvad der hidtil har kunnet blive afsat, saa er det i Grunden mindre korrekt at tale om en Overproduktion; Aarsagen til Misforholdet, til den forstyrrede Balance imellem Produktion og Afsætning er da aabenbart ikke den, at der nu produceres for meget af den paagjældende Vare — thi der produceres ikke mere, end der før er bleven afsat —, men derimod den, at der nu produceres mindre af de Gjenværdier, hvorimod den tidligere er bleven ombyttet. Der er altsaa i Virkeligheden indtraadt, ikke en Overproduktion af den omspurgte Vare, men en Underproduktion af de Varer, der plejer at gives i Bytte for dem. Og det Samme maa siges at være Tilfældet, hvor vel en Udvidelse af den omspurgte Produktion har fundet Sted, men en derefter gennemført

Indskrækning af den dog ikke formaar at bringe den tidligere Balance tilstede igjen.

En saadan Forstyrrelse i Produktionsbalancen, der i Virkeligheden skyldes, ikke en Overproduktion i nogle, men tvertimod en Underproduktion i andre Retninger, kan indtræde t. Ex. paa Grund af en daarlig Høstperiode, der sætter Landmændene ude af Stand til at købe det samme Kvantum Fabrikvarer eller Beklædningsgjenstande eller Maskiner og Redskaber som tidligere, eller paa Grund af Krigsforhold, der hærje og forarme betydelige Landstrækninger, eller paa Grund af fejlagtige Spekulationer, der til en vis Tid have bevirket, dels at betydelige Kapitaler ere gaaede tabte ved at anbringes i mislykkede Foretagender, dels at uforholdsmæssig store Kapitalmængder i kort Tid ere blevne gjorte fast, saa at det skorter paa den disponible Kapital, der netop er Indbegrebet af de Gjenværdier, som udkræves for at vedligeholde den tilvante Afsætning af visse Produktionsgjenstande. Saasnart derfor i alle saadanne Tilfælde de forstyrrende Aarsager ophøre og bortfalde, vil en Balance igjen kunne indtræde og den saakaldte Overproduktion ophøre alene derved, at den i visse Retninger formindskede Produktion atter faar sit gamle Omfang. For saa vidt vil altsaa, som alt ovenfor berørt, den orientalske Krigs Ophør ganske sikkert øve en vis Indflydelse paa Afsætningsforholdene; men det er tillige indlysende, at denne Indflydelse ikke kan strække sig videre, end Krigens forstyrrende Indflydelse har strakt sig, og at der altsaa selv i gunstigste Fald kun er Tale om saa megen Lettelse, som kan frembringes ved en Gjenoprettelse af et midlertidig og delvis tabt Marked, der tilmed ingenlunde kan faa sit tidligere Omfang blot umiddelbart ved Krigens Ophør.

Hvad enten der nu imidlertid er Tale om en egentlig Overproduktion ved en altfor stærk og pludselig Udvidelse af visse Virksomheder, eller om en Forstyrrelse af Balancen ved Underproduktion, Formindskelse af Produktionen, i nogle enkelte Retninger, vil det let ses, at Balancen nødvendig gjenoprettes netop derved, at i sidste Tilfælde disse samme Produktioner ved en Gjenoplivelse, i første Tilfælde de andre ved en Udvidelse bringes op til et tilsvarende Omfang, som de mest udviklede Produktionsgrene. En «Overproduktion», der strækker sig til alle Virksomhedsgrene, er eo ipso en Heibredelse, en Ophævelse af Sygdommen, ikke en Forøgelse og Skjærpelse af denne. Hvad «de Overproducerende» savnede, var netop Kjøbere, der havde tilstrækkelige Gjenværdier at byde; idet de andre Produktioner altsaa modtage en tilsvarende Udvidelse, komme disse Gjenværdier tilstede og dermed Betingelsen for en ligelig Ombytning, en sikker og let Afsætning for samtlige Produktioner. Den «almindelige» Overproduktion er saaledes netop en Ophævelse af den partielle, virkelige Overproduktion — den er saa langtfra en Aarsag til eller et Udtryk for en økonomisk Krise, at den tværtimod er enstydig med Krisens Ophør.

Betragte vi nu den økonomiske Udvikling i de sidste 8—9 Aar, ville vi finde dels en virkelig Overproduktion i nogle enkelte bestemte Retninger, d. v. s. en ikke efter den sandsynlige stadige og regelmæssige Efterspørgsel afpasset, men denne betydeligt overstigende, Udvidelse af visse Produktionsgrene, — dels en kun tilsyneladende Overproduktion, der i Virkeligheden var en Underproduktion paa andre Omraader, som netop skulde præstere de Gjenværdier, hvormed de modstaaende Frembringelser af hine uforandret fortsatte Produktioner skulde betales. Men

derhos finde vi atter i en følgende Tid, i det seneste Par Aar, paa hine Omraader af virkelig Overproduktion en Formindskelse af Produktionen dels ved fremtvungne Arbejdsstandsninger, dels ved frivillig Begrænsning af denne, der atter synes at maatte have bragt den tilbage omtrent til det normale Omfang. Saaledes have paa den ene Side Kulmineejerne i Nordamerika vedtaget en Beslutning om at indskrænke Unionens Produktion af Kul i 1878 til 20 Mill. Tons — en Beslutning, som dog flere af Selskaberne nu have protesteret imod at forny for dette Aar —, og paa den anden Side have Konjunkturerne tvunget Jernværksejerne til at indskrænke det Antal Højovne, der vare i Virksomhed, i Skotland fra 122 ved Udgangen af 1873 til 88 ved Udgangen af 1877, i Tyskland, som foran anført, fra 348 til 297, ligesom de foran berørte Arbejdsnedlæggelser i de forskjellige Manufakturer i England have formindsket Produktionen i dem betydeligt. Og omvendt er den Underproduktion, som repræsenteredes af nogle Aars daarlige Høst og anden Tilbagegang for forskjellige Producenter, blandt hvilke Fabrikantene skulle søge deres Konsumenter, bleven afløst af rig Høst baade af Korn og Vin, af Bomuld — den rigeste, der nogensinde har været — og andre Raastoffer. Det skulde saaledes synes, som om Kredsløbet omsider maatte være fuldendt og Balancen imellem de forskjellige Produktioner være gjenoprettet, — og Klagerne over «Overproduktion» lyde nu ogsaa i den Grad næsten fra alle Sider, at man skulde tro, at man omsider var naaet til den «almindelige Overproduktion», der efter det nys Anførte i Virkeligheden er enstydig med et nyt Balanceniveau. Og dog er aabenbart langt fra Alt, som det skulde være, og det synes tværtimod, som foran paavist, at Forholdene

ere trykkede paa alle Kanter og at Alle have lige vanskeligt ved at faa deres Varer afsatte. Saa længe det var den hele Række af Fabrikationer, den egentlige Fabrik-industri og med den Haandværket, der klagede over Mangel paa Afsætning, laa den Forklaring nær, at det var den ekstraktive Industri, der ikke havde Produkter nok at byde til Gjengjæld; og denne Forklaring kunde fremdeles tages for gode Varer, selv om ogsaa enkelte Grene af den ekstraktive Industri, Kul-, Jern- og Tømmerproduktionen, led under den samme Mangel paa Afsætning, saa længe der kunde peges paa en mangelfuld Høst og daarlige Aar for Landbrugerne. Men nu er der omsider kommen en særdeles rig Høst og det baade af Korn og af Bomuld — men istedenfor at der hermed skulde være kommet de saa meget efterspurgte Gjenværdier, klages der nu over, at baade Korn og Bomuld kun kunne afsættes til ukjendt lave Priser, og Afsætningen af Jern og Kul og Tømmer og Fabrikvarer er lige saa vanskelig som nogensinde. Udbudet af Varer er nu omtrent lige rigt paa alle Omraader — men istedenfor en ligelig Udvexling af disse store Varemængder, hvorved de netop gik op imod hinanden, trykker det rige Udbud alle Varerne ned til Priser, som man nu i en Aarrække ikke har kjendt og som næsten Alle betegne som ruinerende. Hvorledes lader dette sig forklare? Overalt en overflødig Produktion og Ophobning af store Oplag af Varer — og overalt Nød og Fattigdom og Elendighed, — hvorledes kan dette hænge sammen?

Der synes kun én Forklaring mulig. Samtidig med, at i alt Fald de fleste og væsentligste af de ledende Varegrupper igjen ere bragte saa nogenlunde i Ligevægt, er der én Vare, hvoraf der vedblivende er Underproduktion

og hvoraf Udbudet derfor ikke kan holde Skridt med det forøgede Udbud af alle de andre Varer. Og Savnet af Ligevægt for denne ene Vares Vedkommende bliver saa meget mere føleligt og faar saa meget større Betydning, som det er den, der tjener til Maalestok for alle de andre Værdier: Guldet. For dennes Vedkommende er Ligevægt langtfra tilstede, hverken i sig selv eller i Forhold til de andre Varegrupper: Efterspørgselen er stegen stærkt og Udbudet er snarest aftagende. Virkningerne heraf ville formentlig blive klarere og lettere lade sig fremstille, naar vi først lidt mere i det Enkelte have betragtet Udviklingen i Aarene 1870—78 og navnlig set, hvad der har fremkaldt den virkelige Overproduktion, som en Tid lang har været tilstede navnlig for Jerns og Kuls og mulig enkelte andre Varers Vedkommende; det vil da ses, hvorledes den er bleven fremhjulpet ved en midlertidig og forbigaaende Overproduktion af Penge, som derefter er slaaet over i sin Modsætning og derved har gjort det dobbelt vanskeligt at komme tilbage til saadanne regelmæssige Tilstande, hvorfor ellers Betingelserne i det Hele maatte siges nu atter at være komne tilstede.

I Aaret 1870 syntes omsider det langvarige Tryk, der i en Aarrække havde hvilet over den hele økonomiske Udvikling, ifærd med at forsvinde og adskillige Betingelser at være tilstede for et forøget Opsving i det hele Forretningsliv. Forskjellige Omstændigheder havde hidtil stillet sig i Vejen for et saadant almindeligt Opsving. Eftervirkningerne af Krisen i 1857 vare knap forsvundne, da den amerikanske Borgerkrig udbrød og ikke blot i Amerika i høj Grad standsede Udviklingen, men ogsaa i

Europa og navnlig i Storbritannien ved den pludselige og stærke Formindskelse af Bomuldstilførslerne fremkaldte meget vanskelige Forhold, der i en Del af England endog antog Karakteren af en højst betænkelig Krise, som kun mildnedes ved de særdeles gode Høstaar og de deraf følgende lave Hvedepriser, som netop indtraf i disse Aar (1863—66)*). De gavnlige Følger, som man havde havt Grund til at vente af Borgerkrigens Ophør, indtraadte imidlertid ikke, idet — samtidig med, at den tysk-østerriigske Krig virkede forstyrrende paa Udviklingen i Mellem-europa — den ganske vist kortvarige, men desto voldsommere Pengekrise i England i 1866 atter lod sine Eftervirkninger føle i længere Tid, saa meget mere, som paa den ene Side Hvedepriserne atter steg stærkt paa Grund af daarlige Høstaar (Gjennemsniitsprisen var i 1867 og 1868 henholdsvis $64\frac{1}{2}$ og $63\frac{3}{4}$ sh. pr. Quarter) og paa den anden Side Jernpriserne holdt sig saa lave, at Jern-industrien var i høj Grad trykket. Denne fleraarige lave Pris paa Jern var dog omsider i Færd med selv at føre til en Bedring, idet den bidrog til at fremkalde en ny og stærk Efterspørgsel efter Jern. I Aarene 1867—69 var man i det Hele i Færd med at forvinde hine forskellige Omstændigheder og atter at komme til Kræfter; nye Kapitaler dannedes overalt, uden at der ret tilbød sig nogen Anvendelse for dem, hvortil det navnlig bidrog, at den stadige Frygt for en Krig imellem Frankrig og Tyskland holdt Spekulationslysten og Foretagsomhedsdriften i Tømme. Allevegne spejdede man dog efter nye Afløb

*) Gjennemsniitsprisen pr. Quarter Hvede, som i 1855—59 havde været over 57 sh. og i 1860—62 53 à 55 sh., var i 1863: $44\frac{3}{4}$ sh., 1864: $40\frac{1}{2}$ sh., 1865: $41\frac{5}{8}$ sh., og først i 1866 gik den op til henved 50 sh.

for den saaledes ophobede disponible Kapital, og de vedholdende lave Jernpriser indbøde da navnlig til en Udvidelse af Jernbaneanlægene, hvilken Anbringelse syntes forholdsvis sikker og derfor under de for Haanden værende Omstændigheder maatte foretrækkes for anden Anbringelse i nye industrielle eller kommercielle Foretagender. Da nu tilmed et Par gode Høstaar atter havde bragt Hvedepriserne betydeligt ned igjen, saa at Gjennemsnitsprisen i England i 1869 var sunken til 48 sh. pr. Quarter og Prisen i Begyndelsen af 1870 var gaaet endnu lavere — og da derhos Bomuldsproduktionen i Amerika atter havde taget et saadant Opsving, at den var nær ved igjen at naa samme Omfang som før Borgerkrigen og Prisen paa Bomuld som Følge heraf igjen var dalet stærkt henimod de tidligere Priser,*) — saa var omsider i Begyndelsen af 1870 saa godt som alle Betingelser tilstede for et rigt og stærkt Opsving i Industri og Handel. En jævn og dog ret betydelig Udvikling af Jernbanenettet i de fleste Lande, Bygningen af en hel Flaade af Dampskibe, hvis

*) Bomuldsproduktionen og Gjennemsnitsprisen paa raa Bomuld var henholdsvis

	Baller.	Pris pr. \mathcal{L}
1858—59	3,851 Mill.	1859: $6\frac{1}{2}$ d.
1859—60	4,675 —	1860: $6\frac{3}{8}$ -
1860—61	3,658 —	1861: $7\frac{3}{8}$ -
1861—65 anslaaet til	} 0,570 — aarl.	1862: 14 -
		1863: $20\frac{1}{8}$ -
		1864: 22 -
		1865: $15\frac{3}{4}$ -
		1866: $13\frac{1}{2}$ -
1865—66	2,193 —	1866: $10\frac{1}{8}$ -
1866—67	2,204 —	1867: $9\frac{5}{8}$ -
1867—68	2,577 —	1868: $11\frac{1}{16}$ -
1868—69	2,414 —	1869: $9\frac{5}{16}$ -
1869—70	3,155 —	1870: 8 -
1870—71	4,347 —	1871: 8 -

Virksomhed kunde anslaaes til det 3 à 4 Dobbelte af den tilsvarende Sejlskibsflaade, *) Aabningen af Suez-Kanalen i 1869 med den deraf følgende Forkortelse af Farten paa Indien og Kina og den derved indvundne Besparelse af sejlene Kapitaler, Udspændingen af Telegrafnættet over hele den kommercielle Verden — Alt dette bidrog til at gjøre Omsætningen livligere og dermed Produktionen virksommere, samtidig med at de politiske Forandringer i Italien, Østrig-Ungarn og Tyskland i Slutningen af Tresserne bortryddede endel af de tidligere Hindringer for en friere økonomisk Udvikling.

Da udbrød, netop som man troede Udsigterne mere fredelige end i lang Tid, pludselig den tysk-franske Krig og satte for en Tid en Stopper paa Udviklingen i disse to Lande, der imidlertid til Gjengjæld efter Krigens Slutning navnlig i Tyskland tog et dobbelt voldsomt Opsving. Foreløbig kom saaledes de tilstedeværende Betingelser for en Bedring i Industri og Handel nærmest kun Storbri-tannien til Gode, og den udbrudte Krig bidrog endog i dobbelt Retning til at forbedre de gunstige Betingelser for dette Land, idet paa den ene Side den vaagnende Efterspørgsel efter Jern under de givne Forhold i fortrinlig Grad rettedes til England og paa den anden Side Overførelsen til London af de tidligere i Paris opsamlede og deponerede Kapitalmængder satte det engelske Kapitalmarked i Stand til at efterkomme de Krav, som Industriens Gjenopvaagnen og pludselige Udvidelse stillede

*) Medens Antallet af Europas og Amerikas Sejlskibe fra 1860—70 kun forøgedes med $2\frac{1}{2}$ pCt. (fra 13,022 til 13,340), voxede Dampskibsflaaden til over det Dobbelte (fra 779 til 1883), hvorved den samlede Transportevne forøgedes med 29 pCt. (fra ca. 16,1 til 20,8 Mill. Tons).

til det. Og disse Fordringer bleve snart meget store. Thi til det Begjær efter Jern og Staal, som de før berørte betydelige Udvidelser af Jernbanenættet i næsten alle Lande fremkaldte, kom desuden en Efterspørgsel efter Jern til en stor Mængde nye Anvendelser, som netop den tidligere lave Pris havde givet Anledning til, og hvori blandt navnlig Jernets Anvendelse baade som Bygningsmateriale og i Skibsbygningen maa fremhæves, ligesom saavel den mere udstrakte Anvendelse af Maskiner i Agerbruget som overhovedet den for sig gaaende Udvidelse af Fabrikindustrien med tilhørende Maskinmateriel maatte fremkalde en yderligere Forøgelse af Efterspørgselen efter Jern. *)

Følgerne af denne stærke Efterspørgsel viste sig da snart i en enorm Stigning af Priserne. Medens Gjennemsnitsprisen for skotsk «pig iron» i 1869 og 1870 havde været 53 à 54 sh., var den i 1872 stegen til ca. 102 sh., og Maximumsprisen var endog gaaet op til 137 sh. eller endel over det Dobbelte af Maximumsprisen i 1870 (61½ sh.). En saa enorm Stigning i Prisen maatte selvfølgelig indeholde den stærkeste Opfordring til paa enhver Maade at forøge Produktionen, en Opfordring, som ogsaa blev fulgt baade i Storbritannien og — efter Freden — i Tyskland, tildels i Frankrig og andre jernproducerende Lande. Saaledes steg Udførselen af skotsk «pig iron» og hammerbart Jern fra 388,000 Tons i 1870 til 512,000 Tons

*) Exempelvis kan saaledes anføres, at alene i Sverige steg den aarlige Gjennemsnitsværdi af Indførselen af Redskaber og Maskiner fra 2,13 Mill. Kr. i 1866—70 til 11,57 Mill. Kr. i 1871—75 (14,9 Mill. Kr. i 1874). I Danmark steg Forbruget af Jern- og Staalvarer fra et Gjennemsnit af 55,3 Mill. \mathcal{R} i 1866—71 til 67,3 Mill. \mathcal{R} i 1872—73 og 93,9 Mill. \mathcal{R} i 1873—74.

i 1871 og 616,000 Tons i 1872 — og fra Newcastle-Hartlepool med omliggende Distrikter steg Udførselen fra 185,000 Tons i 1869 til 330,000 i 1871 og 386,000 i 1872. Og dog havde allerede da de Vanskeligheder, som Arbejdernes Fordringer om forhøjet Løn og forkortet Arbejdstid fremkaldte, og Gjennemførelsen af disse Fordringer, tildels ved strikes, medført dels midlertidige Standsninger af, dels varige Indskrænkninger i Produktionen. Saaledes bevirkede den bekjendte Strike i Newcastle i September 1873, under hvilken der forgjæves gjordes Forsøg paa at indføre fremmede, ogsaa skandinaviske, Arbejdere, at Arbejdstiden i næsten alle Grene af Jernindustrien forkortedes med 10 pCt. (fra 10 til 9 Timer daglig), — hvad der under den stærke Efterspørgsel efter Jern nødsagede Fabrikantene til i ikke ringe Omfang at benytte Arbejdskraft af ringere Kvalitet.

Som Følge af dels den betydelige Udvidelse af Jernproduktionen i og for sig, dels af den stærkere Benyttelse af Jernbaner og Dampskibe, dels endelig af Tilvæksten i Fabrikindustrien steg Efterspørgselen efter Kul ligeledes overordentlig og kom ligeledes først og fremmest England til Gode. Ogsaa Kulpriserne steg enormt, og denne Prisstigning bevirkede ligeledes paa disse Omraader energiske Bestræbelser for at udvide Produktionen, dels ved forøget Arbejdskraft, dels ved Indførelsen af arbejdsbesparende Maskiner, dels ved Aabning af nye Kulminer. Exempelvis kan anføres følgende Beretning fra Midland-Distriktet i England i December 1873: «I den sydlige Del af Midland-Kulmarkerne, de mest udstrakte i England, der strække sig fra Leeds til Nottingham, hersker den største Virksomhed med at aabne flere nye, meget store Distrikter (coalfields). Den projekterede Jernbane fra Mansfield til

Worksop vil hjælpe betydeligt til at aabne en stor Strækning i høj Grad mineralsk Grund, saa at der vil blive aabnet nye Kulværker i en lige Linie af 30—40 (eng.) Mil. Da Produktionen i disse mange nye Kulværker i Nottinghamshire anslaaes til 1000 Tons om Dagen og den nuværende Produktion udgjør omtrent $2\frac{1}{2}$ Mill. Tons om Aaret, vil Nottinghamshires Kulproduktion om kort Tid være forøget til 4 Mill. Tons aarlig, medens Doncaster Marken med dens mange tusinde acres af gode Kul yderligere vil bidrage til at forøge Produktionen.» Ifølge en senere Opgjørelse blev Antallet af Kulværker (collieries) i Storbritannien, der i 1871 udgjorde 2885, i Løbet af de fire følgende Aar forøget med 1048 nye Værker. Produktionen steg dog langtfra i et tilsvarende Forhold, thi allerede inden de nye Miner kunde komme ret i Drift, havde allerede den stærke Stigning i Priserne, der alene fra Januar til Juni 1872 steg til det Dobbelte, ligesom i Jernindustrien hurtigt ført til stigende Fordringer fra Arbejdernes Side, og til forskellige Striker, af hvilke den bekendte store Strike i Kul- og Jernværkerne i Syd Wales fra Slutningen af Decbr. 1872 til Begyndelsen af Marts 1873, der medførte et Tab i Arbejdslønnen alene af 800,000 £ ($14\frac{1}{2}$ Mill. Kr.), allerede dannede Indledningen til den ligesaa hurtigt indtrædende Reaktion.

Det uhyre Opsving, som disse to saa overordentlig vigtige og udstrakte Produktioner pludselig fik, maatte selvfølgelig snart lade sine Virkninger spore i stedse videre Kredse. Den anden Stigning af Arbejdslønnen i disse to Industrigræne, der allerede var begyndt i 1871 og da havde udgjort 15 à 20 pCt. og af *Economist* for Aaret 1872 endog angaves til imellem 70 og 120 pCt. for Kul-

minearbejderne og en talrig Klasse af Jernarbejderne,*) satte disse, især da Hvedepriserne samtidig vare lave, i Stand til i høj Grad at udvide deres Forbrug af andre Brugsgjenstande, navnlig Beklædningsgjenstande, efter hvilke der da ligeledes hurtig rejste sig stærk Efterspørgsel. Denne lod sig saa meget lettere efterkomme, som Bomuldshøsten i Amerika i 1870—71 var langt større end i de foregaaende Aar, ja ikke langt fra dobbelt saa stor, som den havde været i 1868—69, og omsider igjen havde naaet omtrent samme Omfang som i det sidste Aar før Borgerkrigen, der hidtil havde været enestaaende ved sin rige Høst, medens derhos Forsyningen fra Indien var voxet op til det Tredobbelte og Brasilien, Ægypten og Vestindien tilsammen leverede lige saa meget som Indien, saa at den samlede Tilførsel af raa Bomuld til Storbritannien i 1871 var betydelig større, end den nogensinde havde været (omtr. 4,4 Mill. Baller imod 3,3 Mill. i 1860 og 3,6 Mill. i 1868). Aaret 1871 var derfor et særdeles gunstigt Aar ogsaa for Bomuldsmanufakturernes, hvor ligeledes den stærke Efterspørgsel efter Arbejdskraft bragte Arbejdslønnen i Vejret. Dertil kom, at Opblomstringen af de nævnte tre vigtige Industriegrene medførte en betydelig Forøgelse af Skibsfarten, der atter bragte Fragterne i Vejret — og saaledes drog efterhaanden den ene Industriegrens Opkomst den anden efter sig, og Virksomheden og Velværet bredte sig i stedse videre Kredse. Hvor-

*) Ifølge Mr. Brassey er Arbejdslønnen for de ved et Kulværk i South-Wales beskæftigede Arbejdere af forskjellig Art i Femaaret 1869—73 i Gjennemsnit stegen 76 pCt., og det navnlig i de sidste tre Aar. Ifølge Mr. Potter er Stigningen i Minearbejdernes Løn begyndt i 1871 og har i Yorkshire været 57½, à 59 pCt., i Lancashire 60 pCt., men i Cheshire og Oldham Distrikter over 100 pCt., i Skotland endog 140 pCt.

ledes det Samme efterhaanden gjentog sig i de andre Lande og snart yderligere fremmedes ved en stærk Opblussen af Spekulationen, der kastede sig over alle mulige Virksomheder og navnlig førte til Dannelsen af en Uendelighed af Aktieselskaber, og hvorledes Spekulationen hurtig udartede til Overspekulation og Svindel, der allerede i Maj 1873 hidførte det store «Krach» i Wien og i Sptbr. s. A. Krisen i Nordamerika, der derefter har bredet sig til de fleste Lande og endnu varer paa sjette Aar, vil staa saa frisk og levende for de Flestes Erindring, at det vil være uforment at dvæle derved.

Derimod vil det her være Stedet til at fremdrage to Momenter, der maa siges at være Hovedårsagerne til, at dels denne opløstrende Periode blev af saa overmaade kort Varighed og saa hurtigt afløstes af en partiel Overproduktion, der ved Siden af Børssvindelen gav den væsentligste Anledning til den økonomiske Krise, og dels at denne Krise er bleven saa langvarig og haardnakket og er endt i den foran skildrede Stagnation og Forretningssløshed, som endnu vedvarer tiltrods for en god Høst paa alle Omraader, der skulde synes skikket til paa Ny at bringe Balance tilveje imellem den industrielle Produktion og Konsumtion.

Som alt foran bemærket spillede Anlæg af Jernbaner en stor Rolle blandt de forskjellige Anvendelser af Jern, der i 1870 og følgende Aar fremkaldte en saa stærk Forøgelse af Efterspørgselen efter og dermed ogsaa af Produktionen af Jern, og det er ligeledes alt berørt, at det netop var paa den ene Side de daværende lave Priser paa Jern, paa den anden Side Formeningen om, at denne Kapitalanbringelse var særlig sikker og dog fordelagtig, der bevirkede, at Jernbanebygningen allevegne tog stærkt

til i disse Aar. Her i Danmark anvendtes der saaledes, saa vidt det kan beregnes, i 1868—71 aarlig ca. 8,6 Mill. Kr. til Jernbaneanlæg imod 5,9 Mill. Kr. aarlig i 1862—67, og i Aarene 1870—72 forøgedes det 592 Kilom. lange Jernbanenæt med 290 Kilom. eller henved 50 pCt. I Sverige blev der, som nylig fremhævet her i Tidsskriftet, i 1870—73 givet Koncession paa 31 private Jernbaner med en Længde af over 2500 Kilometer; deraf byggedes i disse fire Aar henved 650 Kilom. for et Beløb af ca. 61 Mill. Kr. Og paa lignende Maade gik det i de fleste andre Lande i Europa, blandt hvilke særlig maa fremhæves Rusland, hvor de i Drift værende Jernbaners Længde fra 1ste Jan. 1869 indtil 1ste Jan. 1872 voxede fra ca. 7000 til ca. 15,900 Kilom. Men fremfor Alle var det Nordamerika, der i disse Aar udførte et sandt Kjæmpearbejde af Jernbanebygning. I de tre Aar 1870—72 byggede Nordamerika det enorme Beløb af 19,400 eng. Mil (ca. 31,000 Kilom.) Jernbane eller mere, end Storbritannien med et lignende Indbyggertal og en langt større Kapitalrigdom, har mægtet at bygge i 50 Aar! Da Anlægsomkostningen for en Kilometer Jernbane i Amerika i Gjennemsnit anslaaes til ca. 180,000 fres., var det et Beløb af mere end de berømte 5 Milliarder, der i disse tre Aar blev fastgjort i amerikanske Jernbaner. En saa enorm Kapitalanvendelse kunde selvfølgelig ikke blive ved; i September 1873 fremkaldte den den forfærdelige Krise, der i Omfang og Betydning langt overgik enhver foregaaende.*) Som Følge heraf —

*) Medens Krisen i 1857 fremkaldte 4932 Falliter med samlede Passiva af ca. 1080 Mill. Kr., fandt der ikke blot netop det samme Antal Falliter — 4928 — Sted i 1873, rigtignok kun med samlede Passiva af ca. 800 Mill. Kr., men i 1874—75 paafulgte 10,759 Falliter med samlede Passiva af over 950 Mill. Kr., saa at det samlede Beløb af Passiva ved de ved Krisen i 1873 fremkaldte Falliter var ca. 1750 Mill. Kr.

samt paa Grund af, at Amerikas Kredit i Europa var bleven udtømt — maatte Bygningen af Jernbaner i de følgende Aar betydelig indskrænkes, og medens der i 1871 byggedes over 12,000 Kilometer, blev der allerede i 1873 kun bygget knap 6500 Kilom. og i 1874 knap 3700 Kilom. Men Efterspørgselen efter Jern fra Europa sank i et endnu langt stærkere Forhold: medens der i Finantsaaret 1870—71 (endende 30te Juni) indførtes ca. 513 000 Tons Jern- og Staalskinner og i 1871—72 ca. 595,000 Tons, var Indførselen alt i 1873—74 sunken til 66,000 Tons og sank yderligere i 1874—75 til 47,000 Tons, altsaa knap en Tolvtedel af, hvad den havde været tre Aar forud. Der havde næsten ikke behøvedes mere end dette ene Faktum for at forvandle den netop til samme Tid saa stærkt udvidede Jernproduktion til Overproduktion; thi overalt havde man indrettet sig, som om Amerika vilde vedblive hvert Aar at bygge 10,000 Kilometer Jernbane og at hente herved Halvdelen af sit Forbrug af Skinner fra Europa.*) Men dertil kom endnu, at den stærke Stigning i Prisen paa Jern og Kul efterhaanden havde gjort Jernbanedriften overalt temmelig ufordelagtig og at i ethvert Tilfælde nye Jernbaneanlæg langt fra lovede Kapitalisterne saadanne Fordele, som man i disse Svindelaar forlangte af de Kapitalanbringelser, der skulde lokke Aktieegnere, og det stigende Brug af Staal-Jernbaneskinner gav derhos tildels Efterspørgselen en anden Retning. Reaktionen indtraadte derfor hurtig baade i Jern- og Kulproduktionen og blev ligesaa voldsom, som Opsvinget havde været. Produktionen var nu langt forud for Efter-

*) Til den anførte Indførsel af 595,000 Tons svarede en indenlandsk Produktion af 775,000 Tons.

spørgselen, og Priserne sank ligesaa hurtig, som de vare stegne. Heraf fulgte med Nødvendighed Nedsættelse i Arbejdslønnen, der atter fremkaldte betydelige Striker. Det var dog ikke blot disse, som bevirkede en Indskrænkning i Produktionen; men mange af de Jernværker og Kulminer, som vare blevne anlagte og aabnede for Drift, vare baserede paa de indtraadte enorme Priser og kunde aldeles ikke svare Regning ved de stærkt dalende Priser. Alt i 1874 stode af Storbritanniens 935 Højevne de 286 kolde, af Tysklands 456 de 132 — og i de følgende Aar forøgedes efterhaanden dette Antal. En uhyre Kapital laa her død og ude af Stand til at give nogen Rente, og kun de bedst indrettede Højevne i Distrikter, hvor Jernet var forholdsvis let at bearbejde og særlig egnede sig til Staalfabrikation, kunde nogenlunde svare Regning under de forandrede Forhold. Og omtrent paa samme Maade forholdt det sig med Kulproduktionen; uagtet Kulværkernes Antal i Storbritannien, som foran anført, fra 1871 til 1875 forøgedes med over 36 pCt., var selve Kulproduktionen i 1875 kun stegen til henved 132 Mill. Tons, imod 117 Mill. Tons i 1871, altsaa kun ca. 12½ pCt. mere. I flere Distrikter, hvor Kulværkernes Antal var forholdsvis stærkt forøget, var Udbyttet af Kulproduktionen endog aftaget. Paa begge disse Omraader var der saaledes afgjort indtraadt en Overproduktion, fordi Produktionen var bleven forøget og indrettet efter en ifølge sin Natur forbigaaende Efterspørgsels Krav uden Hensyn til, at disse Krav vare begrundede i, at man i disse Aar gjorde Kapital fast efter en Maalestok, der umulig kunde fortsættes ret længe.

Den Overproduktion, der saaledes paa disse Omraader hurtigt indtraadte, blev saa meget mere følelig, som der

ikke engang var givet egentlig Valuta for det tilkomne Overskud af Produktion i den Tid, dette virkelig var nødvendigt for at tilfredsstille Trangen. Det var ikke selvopsparet, men laant Kapital, som Amerika anbragte i de uhyre Jernbaneanlæg, der stillede saa ekstraordinære Krav til den europæiske Jernproduktion — saa vel som til dets egen —, og de store Leverancer bleve saaledes i Virkeligheden kun betalte med Anvisninger paa Fremtiden, med Obligationer, for hvilke Europa selv bortgav sin Kapital. De enorme Summer, som medgik til Aabning af nye Kulminer og Anlæg af nye Jernværker, vare saaledes kun en yderligere Forøgelse af den uhyre Kapital, der i disse Aar, navnlig i Form af Aktiekapitaler, begravedes i mislykkede Spekulationsforetagender, og en kun altfor stor Del af den i de foregaaende Aar opsamlede Kapital, der blot havde ventet paa at finde en god og passende Anbringelse og som kunde have virket saa overordentlig befrugtende baade paa Industrien og Agerbruget, naar en passende Del af den var bleven anvendt til en ligelig udvidet Produktion af saadanne Brugsgjenstande, der gennem en stadig forøget Reproduktion muliggjøre en jævn Væxt af den samlede Produktion, blev nu i kort Tid bortødslet paa Tilvejebringelsen af Anlæg, der kun vare bestemte til at fyldestgøre aldeles forbigaaende Konjunkturers Krav og hvis Frembringelser ikke engang betaltes med og altsaa ikke erstattedes af andre Kapitalgjenstande, men af — rentebærende Papirer, som vel senere for en stor Del ere blevne tilbagekjøbte af Amerika for virkelig Kapital, men som foreløbig ikke bedre end ubeskrevet Papir kunde anvendes i den europæiske Produktions Tjeneste.

At den Krise, der udbrød i 1873, havde sin Grund foruden i Børssvindet i et altfor stort Forbrug af Kapital,

er tilstrækkelig erkjendt, saa vel som at dette navnlig fandt Sted under tre Former: 1) Fastgjøren af Kapital i Foretagender, der vel i sig selv vare gavnlige og betydningsfulde, men enten ikke stode i Forhold til det Begjær, der kunde ventes til Stadighed at ville blive efter deres Frembringelser (Kulminer og Jernværker) eller ikke selv havde den Bestemmelse at frembringe ny disponibel Kapital, der kunde erstatte den forbrugte (Jernbaner), 2) Anbringelse af Kapital i aldeles mislykkede Foretagender, hvor Driftsomkostningerne overstege det Udbytte, der kunde frembringes, og 3) et altfor stærkt Luxusforbrug ved overdaadig Levemaade. At den her berørte Overproduktion saaledes var et af de Momenter, der bidroge til at fremkalde Krisen, er sikkert nok. Men ligesaa sikkert er det, at Krisen nu maatte være overstaaet, dersom dette Kapitaltab ene og alene havde været dens Grund og Aarsag, og selv om nogle Aars uheldige Høst af Korn og Raastoffer havde hjulpet til at forlænge den. *Economist* har saaledes alt i Maj 1877 fremhævet, at den vedholdende fortrykte Tilstand i Forretningsverdenen (commercial depression) maatte hæves ved en Samvirken af tre Momenter: 1) større Tarvelighed i Forbindelse med strængere Arbejde og nye Opfindelser, 2) usædvanlig god Høst og 3) Opsamlingen af ny Kapital gennem længere Tids forøget Opsparen. Disse Betingelser have siden da i det Hele været i Virksomhed. Med Hensyn til den førstnævnte erkjendte Bladet selv i en senere Artikel fra September s. A., at «en for hver Dag strængere Nødvendighed nu i fire Aar havde fremtvunget Indskrænkninger i Forbruget og Omstøbning fra øverst til nederst af det hele industrielle Samfund, og at den samme Nødvendighed har krævet strængere Arbejde, mere nøjagtige

Beregninger og en dybere Følelse for, hvad baade Klogskab og Pligt tilsiger. Heller ikke har Opfindsomheden været ledig.» Det nu forløbne Aar har utvivlsomt fortsat denne Udvikling, og har derhos, tildels i Forbindelse med 1877, bragt den anden af de nys anførte Betingelser til stede: en rig Høst. I 1877 fremhævede *Economist*, at der vel i det vestlige Europa, taget som en Helhed, ikke var nogen særdeles rig hverken Korn- eller Vinhøst,*) men at derimod Høsten i Amerika almindelig erkjendtes for at være en af de bedste, som de sidste 10—15 Aar havde at opvise, og at man allerede i Europa kunde spore den derved fremkaldte større Evne til at efterspørge europæiske Produkter.**) Dette Sidste maa nu i forøget Grad gjælde, efter at Bomuldshøsten i 1877—78 viser sig at være den rigeste, der nogensinde er kjendt i Amerika, og anslaaes til $5\frac{1}{4}$ à $5\frac{1}{2}$ Mill. Baller, medens, som det vil erindres, endnu i 1870—71 en Høst af $4\frac{1}{3}$ Mill. Baller betragtedes som Maximum. Men hertil kommer da nu, som bekjendt, i 1878 en overordentlig rig Kornhøst i selve Europa. Og hvad endelig den tredie Betingelse angaar, da tør det vistnok i det Hele siges, at der atter i det sidste Par Aar har fundet en ikke ringe Opsparing og Nydannelse af Kapital Sted. Allerede i Begyndelsen af 1877 fremhævede *Pall Mall Gazette* i en Artikel om «The commercial depression» i 1873—76: «De tre for-

*) Det maa dog bemærkes, at Vinhøsten i Frankrig, der i 1876 havde været temmelig ringe, medens den havde været aldeles exceptionelt rig i 1875 (henholdsvis 42 og 83 Mill. hectol.), i 1877 gav et godt Gjennemsnits-Udbytte (56,4 Mill. hectol.).

***) Den samlede Udførsel af Hvede, Mel og Majs fra Nordamerika, der indtil 1873 højst havde ndgjort 91 Mill. bushels, steg i 1873—74 til over 125 Mill. bushels, hvilket ligeledes udførtes i 1875—76 og 1876—77, medens Udførselen i 1877—78 steg til 177 Mill. bushels.

trykte Aar have grundig kureret for den overdrevne Omdannelse af flydende Kapital til fast; de have tillige udrenset de fleste Misbrug og Udskejelser paa Kreditens Omraade.» *Times* for d. 11te Januar d. A. paaviser da ogsaa i en ledende Artikel, at det er en fuldstændig Fejltagelse, naar der fra flere Sider som Grund til det herskende Tryk og den økonomiske Krises haardnakkede Vedværen paaberaabes Mangel paa Kapital og særlig de betydelige Kapitaltab, der endnu indtil den sidste Tid skulle være lidte, idet der tværtimod ikke er Tale om, at det engelske Samfund som saadant har lidt Tab af Kapital ved de store Bankfalliter, der i Virkeligheden kun afsløre Tab, som vare lidte i tidligere Tid og som tilmed ere rent individuelle Formue- og Værditab, men lade Landets Kapitalmængde aldeles uforandret, ligesom der jo — hvad der ogsaa fremgaar af det nys Anførte — findes rige Forraad af alle de virkelige Kapitalgjenstande, der have Betydning for Produktionen, Livsfornødenheder af alle Arter saa vel som Raastoffer, baade Bomuld og Uld og Hør og Hamp, samt Hjælpestoffer som Kul og Jern. Det materielle Grundlag for en Gjenoplivelse af Industrien er saaledes i rigt Maal tilstede, — hvorfor denne da fremdeles udebliver, forklarer Bladet imidlertid ikke.

Forsøget paa at forklare dette fører os nu tilbage til det andet Moment, hvortil der før blev hentydet som Grund til, at den opblomstrende Periode blev af saa kort Varighed og navnlig til, at den saa hurtig slog over i sin fuldstændige Modsætning. Havde nemlig den ekstraordinære Efterspørgsel efter Jern til Anlæg af Jernbaner blot ført til, at en større Del af de Kapitaler, som kun laa og ventede paa en fordelagtig Anbringelse, var bleven gjort fast i Værker,

for hvilke man kun havde en midlertidig Brug og som derefter vilde være overflødige, saa vilde Resultatet nærmest kun have været det, at denne Kapitalmængde var bleven spildt, og at man derefter havde staaet omtrent paa samme Punkt, som man stod, inden den frembød sig til Anvendelse i Industriens Tjeneste. Men naar den ved hin Efterspørgsel opstaaede Prisstigning, der fik saa stor Betydning til at lokke Kapitalerne ind i denne Anbringelse, hurtigt udviklede sig til en hel Prisrevolution, der atter hastigt afløstes af en ligesaa voldsom Reaktion, skyldtes dette ganske sikkert et særligt Moment, som fortjener nøjere Paaagtning og Undersøgelse, nemlig de for hine Aar ejendommelige Bevægelser paa Pengemarkedet.

Paa et Tidspunkt, da der hersker en i længere Tid fortsat Ligevægt imellem Omsætningsmidler og Omsætningsgjenstande, mellem Penge og Kreditmidler paa den ene Side og de udbudte Varer og Tjenester paa den anden Side, saa at Værdierne i det Hele holde sig temmelig konstante, vil en pludselig, betydelig Prisstigning for en Vare, som spiller en stor Rolle i Omsætningen, kun kunne finde Sted uden samtidig at bevirke en tilsvarende Nedgang i Priserne paa andre Varer, naar der sker en Forøgelse i Omsætningsmidlerne. Denne Forøgelse kan — og vil ordentligvis — begynde med Kreditmidlerne; saasnart en Stigning i Efterspørgselen stiller en Prisstigning i Udsigt, vil der begynde Spekulationsopkjøb, som foreløbig iværksættes paa Kredit uden Brug af Kontanter, idet Opkøberen har til Hensigt at sælge igjen, saasnart det kan ske med Avance, og saaledes forventes at komme i Besiddelse af de fornødne Midler til at dække sin Gjæld med, inden den benyttede Kredit udløber. En foreløbig Rejsning af Priserne paa en eller anden Vare vil saaledes

meget vel kunne ske blot ved Hjælp af Krediten, uden Forøgelse af Pengemængden. Men den udvidede Kredit vil i Almindelighed selv, dersom den skal blive af Varighed, kræve en Forøgelse af det materielle Substrat, som bærer den oppe; og en varig Prisstigning for en enkelt Vare vil derfor, naar den ikke skal ledsages af en Nedgang i andre Varepriser, og navnlig naar den skal kunne drage en yderligere Prisstigning for andre Varer efter sig, kræve en Udvidelse af det egentlige Pengeomløb, om ikke af selve de kontante Mønter, saa i alt Fald af Banksedlerne. Da nu en saadan Forøgelse af Seddelmængden efter de i Storbritannien gjældende Banklove — ligesom i Danmark — kun kan ske ved en tilsvarende Forøgelse af Bankernes Metalbeholdning, vil der altsaa i sidste Instants altid kræves en forøget Mængde Guld for at bære en varig Prisstigning af betydeligere Omfang. En saadan kom nu ogsaa tilstede i England paa denne Tid og muliggjorde den stærke Stigning i Priserne paa Jern og Kul og derefter paa Tømmer og fremdeles flere Varer saa vel som den heraf følgende Stigning i Prisen paa Arbejdskraft, Arbejdslønnen, og Forholdene frembød i saa Henseende i 1870 og de nærmest følgende Aar en vis Lighed med dem, der i 1848—56 ledsagede og muliggjorde den daværende stærke Prisstigning og det dermed følgende betydelige Opsving i den økonomiske og særlig den industrielle Udvikling. En Sammenstilling af Forholdene i disse to Perioder vil derfor væsentlig bidrage til at forklare, hvorfor Opsvinget i 1870 blev saa overordentlig kortvarigt og afløstes af en saa haardnakket Reaktion.

Forholdene i 1848 frembøde, som alt berørt, en ikke ringe Lighed med de ovenfor skildrede Forhold i 1870.

En længere Fredsperiode og en jævn og rolig Udvikling havde fremkaldt en betydelig Opsparing af Kapital, der, paa samme Maade som i de allersidste Aar af Treserne, foreløbig især søgte Anbringelse i Jernbaneanlæg. Den altfor stærke Iver, hvormed disse iværksattes, bidrog væsentlig til at fremkalde Krisen i 1847; men paa den anden Side havde denne hurtige Tilvejebringelse af et ikke ubetydeligt Jernbanenæt banet Vejen for et stærkt Opsving i Handel og Industri, der ogsaa begunstigedes ved andre Opfindelser og Fremskridt og særlig i England ved den nys fastslaaede Toldfrihed for Korn, der sikrede de industridrivende Klasser billigt Brød. Hvad der behøvedes til at gjøre dette almindelige Opsving til Virkelighed var derfor nærmest et stærkere Begjær efter en eller flere vigtige Varer og en dermed følgende Prisstigning, der kunde give Spekulationen nye Impulser og foranledige en Udvidelse af de paagjældende Produktioner, som atter kunde virke befrugtende paa andre Industrigrene. Et saadant Begjær kom nu ogsaa tilstede og rejste sig ligeledes dengang nærmest fra Amerika, ligesom det ogsaa da nærmest kom England til Gode, der ikke blot saa godt som var det eneste af Revolution og Krige uberørte Industriland i Europa, men tilmed netop paa Grund af denne trindtom herskende Uro blev Opbevaringsstedet for en Del af Fastlandets disponible Kapital. De Impulser til forøget Liv og forøget Virksomhed, som saaledes fortrinsvis den engelske Industri fik, men som efterhaanden bredte deres Virkninger ogsaa til de andre Lande, især eftersom roligere Forhold indtraadte i disse, fik nu en mere varig Karakter ved Guldopdagelserne først i Kalifornien (1848) og senere i Australien (1850), der ikke blot bragte en forøget Efterspørgsel efter europæiske

Frembringelser, men tillige medførte en saadan jævn og stadig Forøgelse af Guld­mængden i Europa, at den ikke blot holdt Skridt med de forøgede Krav paa Omsætnings­midler, som den stærkt stigende Omsætning stillede, men endog ved at gaa forud for disse muliggjorde en jævn og varig Prisstigning for alle Omsætningsgjenstande, der stadig holdt Spekulationen vedlige og ansporede til fortsat Udvidelse af Produktionen. *)

Jævnføre vi nu Forholdene i 1870 og følgende Aar med dem i 1848 og følgende Aar, ville vi indtil et vist Punkt finde en ikke ringe Lighed med de her fremdragne Momenter, ogsaa særlig for saa vidt angaar Omsætnings­midlerne. Det er alt fremhævet, at Frankrigs disponible Kapital for en Del søgte Tilflugt i England under den tysk-franske Krig; hertil kommer, at de til England kom­mende Tilførsler af Guld, der særlig fra Nordamerika vare usædvanlig store i 1870, ikke fik et tilsvarende Afløb, saaledes at Overskuds-Indførselen af Guld, der i 1868—69 havde udgjort henholdsvis 4,4 og 5,3 Mill. £, i 1870 steg til 8,8 Mill. £. Den samlede Seddelcirkulation i Storbri­tannien, hvis aarlige Gjennemsnit i 1866—69 havde be­væget sig imellem $38\frac{1}{2}$ og $39\frac{3}{4}$ Mill. £, saa at Gjennem­snitscirkulationen for alle fire Aar udgjorde 39,24 Mill. £, steg i 1871 til over 42 Mill. og i 1872 til 43,62 Mill. £, en Forøgelse af henholdsvis 7 og 11 pCt. imod nysnævnte Gjennemsnit for 1866—69.

Disse sidste Tal ere af saa meget større Betydning, som Brugen af Sedler efterhaanden er kommen til at spille

*) Jfr. nærmere om Virkningerne af Guldtilførslerne: Will. Schar­ling, Guldlandenes Opdagelse og Virkningerne deraf. Kbhvn. 1874. 66 S. (Ogsaa: «Fra Videnskabens Verden», første Række 6te Hefte.) Se især S. 38—61.

en forholdsvis stedse mere underordnet Rolle i England; medens Seddelcirkulationen i 1847 antoges at være lidt større end Guldcirkulationen — henholdsvis ca. 37 og 36 Mill. £. —, ansloges den i 1872 til langt mindre end det Halve, 43 Mill. imod 105 Mill. £. Af fuldt saa stor Betydning var det imidlertid, at den i Bankerne ophobede Kapital, hvoraf Omfanget af deres Virksomhed saa vel som af den Kredit, der overhovedet kan benyttes, saa væsentlig afhænger, forøgedes i et saadant Omfang, som efterstaaende Tal udvise, der angive Beløbet af de ved Udgangen af hvert Aar indestaaende Deposita i

	1869	1870	1871	1872
	Mill. £	Mill. £	Mill. £	Mill. £
London Joint-Stock Banks (10)	ca. 53	59	68	74
London Discount-Companies (3)	ca. 13	16	20	20
tils.	ca. 66	75	88	94

Hvor enorm en Udvidelse af Kreditoperationerne, disse Forøgelse vare i Stand til at bære, vil fremgaa deraf, at de i Clearinghouse udvexlede Beløb, der i 1868—69 havde udgjort ca. 3400 à 3600 Millioner, i 1871 udgjorde over 4700 og i 1872 ca. 5900 Millioner £.

Men disse Forøgelse dels af Guldmængden i England, dels af den i Bankerne deponerede Kapital var ikke nu, som i Aarene efter 1848, Følgen af en virkelig Forøgelse af Guldproduktionen og af, at dens Udbytte først strømmede til England og ophobedes der efter en stigende Maalestok — tværtimod var Produktionen af Guld i Aarene 1870—72 lidt mindre end i de nærmest foregaaende Aar; de vare derfor, som alt berørt, nærmest Følgen af midlertidige Kapitalbevægelser i det øvrige Europa, først en paa Grund af Krigsurolighederne stedfindende Overflytning af disponibel Kapital fra Paris til London, senere den saa meget omtalte Milliardbevægelse,

der for en ikke ringe Del gik over London. Det Hele var derfor et blot forbigaaende Fænomen, og den Prisstigning, der var muliggjort herved, kunde ikke vedvare længere end de Momenter, der bare den oppe og vare dens nødvendige Forudsætninger. Men allerede i 1871 begyndte Guldets strømme fra London til Tyskland, saa at Overskudsindførselen endog sank betydeligt under det Sædvanlige, og i 1873 begyndte den nys paapegede stærke Forøgelse af den i Bankerne deponerede Kapital at svinde ind til sædvanlige Dimensioner for derefter i de følgende Aar at gaa tilbage. Fra ca. 94 Mill. £ ved Udgangen af 1872 svandt Deposita i de førnævnte Banker ned til ca. 90 Mill. £ i 1875, ca. 88 Mill. i 1876 og ca. 86 Mill. i 1877. At denne stadige Tilbagegang i Bankernes Virkemidler maatte virke i høj Grad hæmmende og indskrænkende paa Kreditten og dens Benyttelse som Omsætningsmiddel, er en Selvfølge. Betegnende er det i saa Henseende, at Udvexlingerne i Londons Clearing-house, der i 1873 vare gaaede op til et Beløb af 6000 Mill. £ (ca. 150 Milliarder frcs.), i 1875—76 igjen vare sunkne til 5400 og i 1876—77 endog til 4800 Mill. £.

Men endnu større Betydning har dog den egentlige «Milliardbevægelse» med Hensyn til Prisbevægelsen i Halvfjerds'erne. Det vil nu være bekjendt, at Frankrig skaffede en betydelig Del af de 5 Milliarder, der skulde betales til Tyskland, tilveje ved at sætte Papirspenge i Circulation istedenfor den hidtil langt overvejende Metalcirkulation. Medens den udækkede Seddelmængde i Frankrig i Juni 1870 kun udgjorde lidt over 100 Mill. frcs., idet der til en Seddelcirkulation af 1410 Mill. frcs. svarede en Metalbeholdning i Banken af 1303 Mill. frcs., var den i Januar 1872 stegen til over 1800 Mill. frcs. (2454 Millioner

i Sedler mod en Metalbeholdning af 637 Mill.) og i Oktbr. 1873 endog til ca. 2350 Millioner. Da disse udækkede Banksedler traadte istedenfor de tidligere cirkulerende eller i Bankens Behold værende Guldmønter, forøgedes altsaa Europas Pengemængde med et tilsvarende Beløb af Penge, og da den aarlige Forøgelse af Møntmængden i Europa i den nærmest forudgaaende Tid anslaaes til ca. 400 Mill. frcs. som Maximum, altsaa for $1\frac{1}{2}$ Aar 600 Mill., forøgedes altsaa den sædvanlige Tilvæxt i Tidsrummet fra Juli 1870 til Jan. 1872 med det tredobbelte Beløb. Denne Tilvæxt ramte dog ikke Frankrig, idet Papirspengene her netop traadte istedenfor en tilsvarende Møntmængde, der dreves ud af Landet eller midlertidig blev lagt paa Kistebunden. For saa vidt dette Sidste ikke blev Tilfældet, strømmede altsaa dette uhyre Beløb ud over det øvrige Europa, navnlig Tyskland, hvor, efter hvad der er oplyst, mindst et Beløb af 460 Mill. frcs. i Napoleond'ors er bleven ommøntet til tyske Guldmønter. Da derhos det til de tyske Regeringer udbetalte Guld for en stor Del foreløbig blev deponeret i Bankerne og disse paa Basis heraf udstedte Sedler, voxede Seddelmængden i Tyskland fra Marts 1871 til Marts 1873 fra 862 Mill. Mk. til 1438 Mill. Mk., altsaa med over 570 Mill. Mk., hvilket formenes at være en Forøgelse af den forud tilstedeværende Pengemængde i Tyskland med ca. 30 pCt., saa meget mere, som de nye Udmøntninger langt overstege Beløbet af de inddragne Mønter. Hermed var der altsaa paa én Gang given saa vel Muligheden for som Impulsen til en betydelig Prisstigning, der da ogsaa, som bekjendt, fandt Sted paa denne Tid og ingenlunde indskrænkede sig til nogle enkelte Varesorter, men hurtig strakte sig til omtrent alle Vareklasser saa vel som til Arbejdslønnen.

Denne store Forøgelse af Pengemængden maatte, skjønt den kun hidrørte fra en pludselig, enorm Udstedelse af Papirspenge, virke ganske paa samme Maade, som om der pludselig var opdaget nye Guldminer, hvorfra der var bleven kastet et tilsvarende Beløb ud paa Markedet. Nærværende Forf. har andetsteds*) søgt at paavise den oplivende og befrugtende Virkning, som en Forøgelse af Pengemængden ordentligvis øver paa den almindelige Produktion og Omsætning; men det er dér tillige paavist, at disse Virkninger væsentlig betinges af, at Forøgelsen foregaar nogenlunde jævnt og langsomt, fra først af tildels umærkeligt. Den her omhandlede Forøgelse af Pengemængden foregik imidlertid altfor hurtigt og voldsomt, til at dens Følger kunde blive saa heldbringende, som Guldtilførslerne i 1848—56 formentlig bleve for Europa; og navnlig bidrog denne pludselige Oversvømmelse af Pengemarkedet til, at den Overspekulation og Svindel, hvormed begge Perioder endte, denne Gang indtraadte saa meget hurtigere end da. Forholdene i 1871—73 adskille sig allerede herved væsentlig fra Forholdene i nysnævnte Periode. Men en anden og langt væsentligere, man kunde gjerne sige skjæbnesvanger, Forskjel fremkom derved, at hele denne Forøgelse af Pengemængden var rent forbigaaende. I 1874—75 strømmede det fra Frankrig uddrevne Guld og Sølv tilbage for at fastholdes af og begraves i Banken, der saa langt fra at benytte det til Basis for en Seddeludstedelse, som sket var i Tyskland, tværtimod samtidig indskrænkede Seddelmængden. Allerede i Decbr. 1874 havde den franske Bank samme Metalbeholdning, som den havde haft før

*) Guldlandenes Opdagelse og Virkningerne deraf. Kbhvn. 1874.

Krigens Udbrud, og samtidig var Seddelmængden fra Oktb. 1873 til Dcbr. 1874 bleven formindsket med 560 Mill. fcs. Den udækkede Seddelmængde var saaledes alt ved Udgangen af 1874 nedbragt til ca. 1210 Mill. frcs., altsaa en Formindskelse af ca. 1150 Millioner i 14 Maaneder. Denne tilbagegaaende Bevægelse er derefter fortsat, og allerede ved Udgangen af 1876 udgjorde den udækkede Seddelmængde i Frankrig ikke mere end ca. 350 Mill. frcs. *) Saa godt som hele det Beløb, hvormed Pengemængden i Europa aldeles ekstraordinært forøgedes ved Frankrigs Overgang fra en Metal- til en Papirs-Cirkulation, var saaledes efterhaanden igjen forsvundet i Løbet blot af et Par Aar. Da Frankrig selv ikke i nogen væsentlig Grad havde faaet Del i og mærket Følgerne af den pludselige Tilvæxt i Pengemængden, hvad der ganske sikkert har bidraget til at holde dette Land saa temmelig fri for den Svindel, der rasede andetsteds, kom det heller ikke til at lide under Følgerne af Reaktionen; denne gik derimod ud over de Lande, der havde troet sig berigede ved den pludselige Forøgelse af Pengemængden og den samme ledsagende almindelige Prisstigning — og atter i første Linie over Tyskland. Efterhaanden som det nys erhvervede Guld gik ud i Cirkulation istedenfor det inddragne Sølv, maatte det paa Basis deraf hidtil udstedte Seddelbeløb atter formindskes, og de ved den nye Rigsbanks Opretelse vedtagne Bestemmelser virkede yderligere i samme Retning. Tyskland gik herved i det Væsentlige over til det engelske System, hvorefter en Forøgelse af Seddelmængden kun kan finde Sted under Forudsætning af en tilsvarende Forøgelse af Bankernes Metalbeholdning, og

*) For Øjeblikket udgjør den ca. 257 Mill. frcs.

det udækkede Beløb blev fastsat til 385 Mill. Mk. eller ca. 215 Mill. Mk. mindre, end der i Marts 1873 var i Omløb. Men faktisk indskrænkedes den udækkede Seddelmængde efterhaanden endnu mere, thi allerede i Marts 1876 var hele Seddelmængden reduceret til 869 Mill. Mk. — altsaa omtrent til det samme Punkt, hvorpaa den havde staaet i Marts 1871 (862 Mill. Mk.) —, og deraf vare kun de 220 Mill. Mk. udækkede. At denne enorme Indskrænkning i Omløbsmidlerne ikke blot var en naturlig Følge af den fra først af ved Overspekulation og Børs-svindel fremkaldte Krise, men tillige paa sin Side maatte bidrage væsentlig til at forstærke den indtraadte Reaktion i Prisforholdene og modvirke, for ikke at sige umuliggjøre, en Gjenoplivelse af de tidligere Priser, vil være indlysende.

Af det Anførte vil det ses, at de Omstændigheder, der i Aarene 1871—73 dels muliggjorde, dels selv fremkaldte en almindelig Prisstigning, vare af en rent forbigaaende Natur, og at de allerede i 1876 i det Væsentlige maa siges at være forsvundne eller ophørte, saa at Tilstanden for saa vidt igjen var bragt tilbage til det Gamle. Det gjælder da ogsaa fra dette Synspunkt, ligesom fra det foran omhandlede, vedrørende Erstatningen af de lidte Kapitaltab, at den i 1873 begyndte Krise efter al Rimelighed maatte være endt nu — og vel allerede for nogen Tid siden —, dersom ikke andre Omstændigheder vare komne til foruden de, der nærmest foranledigede den ommeldte Krise og derefter holdt den gaaende i længere Tid, end en saadan Krise under almindelige Forhold kunde antages at have villet vare. Naar vi altsaa endnu fremdeles 2 à 3 Aar efter at hine oprindelige Aarsager til Krisen maa siges

ikke blot at være ophørte, men tildels endog forsvundne, vedblivende finde de økonomiske Forhold lige kritiske, og naar, som vi i Begyndelsen have paavist, de forskellige Omstændigheder, man har paaberaabt som Forklaring heraf, ikke i Virkeligheden afgive den fornødne Forklaring, synes der kun at være Et, som tilstrækkelig kan begrunde denne uforandrede Vedvaren af abnorme Forhold langt ud over Ophøret af deres Tilblivelsesgrund — og det er, som foran alt antydet, at en stadig, jævn Indskrænkning (forholdsvis) af den cirkulerende Pengemængde ved at trykke Priserne stedse dybere ned over en stadig fortsat Virkning af ganske tilsvarende Art som den, der efter det nys Fremstillede blev Følgen af den successive Inddragelse af den extraordinært forøgede Mængde af Papirspenge. At en saadan stadig og jævn (forholdsvis) Formindskelse af Pengemængden har fundet Sted i de seneste Aar og fremdeles gaar for sig, lader sig uden Vanskelighed godtgjøre, — og det vil ligeledes let kunne paavises, at Virkningerne heraf ifølge Forholdenes egen Natur netop maatte og maa blive en saadan Tilstand, som den, hvorunder vi nu alt i nogle Aar have lidt og fremdeles lide.

Da det vilde føre for vidt her at ville gaa ind paa en detailleret Undersøgelse af Pengemængdens Omfang til forskellige Tider saavel som Omfanget af den aarlige Produktion af Guld og Sølv,*) skulle vi her indskrænke os til at fremhæve de Hovedpunkter, hvorpaa det i denne

*) Jfr. herom dels Will. Scharling: Pengenes synkende Værdi, Kbhvn. 1869, S. 85—170, dels samme Forf.: Gulderlandenes Opdagelse, Kbhvn. 1874, S. 27—36.

Sammenhæng kommer an. Ganske vist ere de hidtil fremkomne Oplysninger om de os her vedkommende Forhold ikke fuldkomment sikre og tildels indbyrdes uoverensstemmende, ligesom de nyeste Undersøgelser over disse Forhold ikke alle ere frie for at være tendentiøse, idet de fremdragne Data benyttes til Støtte for de respektive Forfatteres Anskuelser i Spørgsmaalet om, hvorvidt enkelt eller dobbelt Møntfod bør søges gennemført; men da Forfatterne i denne Henseende netop forfægte modsatte Anskuelser og indbyrdes kritisere hinandens faktiske Data, vil man selv uden dybere gaaende Undersøgelser med temmelig Tryghed kunne betragte visse Data som erkjendt rigtige. Hertil hører det da først og fremmest, at selve Produktionen af Guld, der jo nu spiller Hovedrollen som Møntmetal i saa godt som hele Europa, i de seneste Aar, navnlig omtrent fra 1870, snarest har været aftagende. Tages Aaret 1848 til Udgangspunkt, da kan den i dette Aar i Europa eksisterende Guldmenge formentlig anslaaes til ca. 1,5 Mill. kilogr. (3 Mill. t), hvoraf Halvdelen antoges at existere i Form af Penge, svarende til et Beløb af ca. 100 Mill. £ eller 1800 Mill. Kr. I de ni Aar 1848—56 produceredes nu omtrent ligesaa meget Guld, som der i 1848 eksisterede i Europa, hvoraf falder paa Aarene 1851—56 i aarligt Gjennemsnit ca. 197,000 kilogr. (27 Mill. £. = ca. 487 Mill. Kr.), og i de følgende otte Aar, 1857—64, voxede Produktionen yderligere til ca. 205,000 kilogr. aarl. (28 Mill. £ = 505 Mill. Kr.) aarlig. For Aarene 1865—70 anslaaes Produktionen lidt højere, nemlig til ca. 208,000 kilogr. aarlig (28,4 Mill. £ = 512 Mill. Kr.). De her anførte Tal tør i alt Fald antages i det Væsentlige at angive Produktionens Omfang og Bevægelser, om end de forskjellige Angivelser

afvige mere eller mindre herfra; Uoverensstemmelserne lade sig allerede af den Grund vanskeligere opklare, at Perioderne vælges forskjelligt af de forskjellige Forfattere og at de hyppigt ikke skjelne bestemt imellem Guld- og Sølv-Produktion. *) At Produktionen af Guld efter 1870 har været aftagende, synes der ikke at kunne være Tvivl om, skjønt Angivelserne ogsaa her ere indbyrdes afvigende og tildels modsigende. *Economist*, der, som det nedenfor vil ses, opgav den samlede Guldproduktion i 1867—71 til 20,21 Mill. £ aarlig, angiver sammesteds Produktionen i 1872—74 til kun 18,71 Mill. £ aarlig; og i en af *Economist* senere reproduceret Opgjørelse over Produktionen af Guld i Kalifornien og de forenede Stater ved Prof. Raymond, Minekommissær i Amerika, sank

*) Blandt de forskjellige Angivelser kunne følgende fremhæves som nogle af de, der formentlig frembyde mest Interesse:

Børsen-Halle (Soetbeer?)	Neuman-Spallart
1849—60: 400,000 \bar{u} (ca. 496 Mill. Kr.)	1851—55: ca. 495 Mill. Kr.
1861—65: 388,000 - (- 481 —)	1856—60: - 491 —
1866—70: 414,500 - (- 514 —)	1861—65: - 444 —
	1866—70: - 462 —
<i>Economist</i>	
1857—61: 22,93 Mill. £ = 415 Mill. Kr.	
1862—66: 20,61 — = 371 —	
1867—71: 20,21 — = 364 —	

Will. P. Blake har beregnet den samlede Guldproduktion i 1848—68 (20 Aar) til 2757 Mill. Dollars eller ca. 507 Mill. Kr. aarlig. Fr. Xeller beregner Guldproduktionen i 1848—66 (19 Aar) til 3,481,000 kilogr., altsaa aarl. ca. 183,000 kilogr. = 455 Mill. Kr. aarlig. At de af *Economist* opgivne Tal vistnok ere for lave, synes at fremgaa deraf, at Bladet selv paa andre Steder angiver den aarlige Produktion af Guld i Kalifornien og de forenede Stater i 1866—70 til lidt over 10 Mill. £ og den aarlige Tilførsel til Storbritannien fra det øvrige Amerika og Australien til ca. 9 Mill. £. Hertil kommer da endnu Produktionen i Europa (Rusland) og Afrika samt Asien.

Gjennemsnittsproduktionen i disse Lande fra 10,07 Mill. £ i 1866—70 til 8,00 Mill. £ i 1871—75. Ifølge Neumann-Spallart udgjorde den aarlige Guldproduktion i 1866—70 ca. 520 Mill. Mk., i 1871—75 ca. 449 Mill. og i 1876 kun 408 Mill. Mk. (henholdsvis ca. 462, 399 og 363 Mill. Kr.). *Economist* derimod angiver i sin Aarsoversigt for 1877 Produktionen i 1876 til samme Beløb som i 1875, og begge lidt større end i de tre foregaaende Aar (ca. 21¼ Mill. £).

Selv efter *Economist's* Opgjørelser paa sidstnævnte Sted har dog den samlede Guldproduktion i 1872—76 været en Ubetydelighed mindre end i 1867—71. Men selve det absolute Guldudbytte er i denne Sammenhæng af noget mindre Betydning; Spørgsmaalet er nærmest dette, hvor stor en Del af det aarlige Udbytte der i hvert Tidsrum har været disponibelt til Udmøntning i Europa eller til Forøgelse af Bankernes Metalbeholdning samme- steds. Og vi kunne da, naar det blot tør betragtes som notorisk, at Guldproduktionen i hvert Fald ikke har været større end i de foregaaende Aar, med temmelig Sikkerhed gaa ud fra, at det Beløb, hvorpaa det her kommer os an, nærmest har været aftagende. Vi behøve her næppe at gaa ind paa de vanskelige og omfattende Undersøgelser af, hvor stor en Del af det aarlig producerede Guld der forbruges i Kunstindustrien, hvor stor en Del der gaar tabt ved Slid, Nedgravning, Skibbrud osv., hvor stor en Del der er gaaet til Orienten og endelig hvor meget der er forbleven paa selve Produktionsstederne. Thi med Hensyn til de to første Spørgsmaal kunne vi her trøstigt blive staaende ved den Betragtning, at det kunstindustrielle Forbrug næppe er bleven, i alt Fald væsentlig, ringere i de senest forløbne Aar, og at Tabet ved Slid bliver

absolut taget stedse større, jo større den eksisterende Mængde er, hvorpaa der slides. Og hvad angaar Forsendelserne til Orienten, er det navnlig Sølvforsendelserne, der her spille en væsentlig Rolle, medens Forsendelserne af Guld have en forholdsvis mere underordnet Betydning. Ifølge *Economist's* Angivelser, der vistnok ere saa paa-lidelige, som slige Angivelser overhovedet kunne være, har Forsendelsen af Guld til Ægypten og Orienten fra Storbritannien og Middelhavslandene ganske vist været lidt mindre i 1870—76 end i de nærmest foregaaende Aar; men Forskjellen er saa forsvindende (ca. 480,000 £), at den Intet har at betyde og i ethvert Fald langt opvejes af det større Forbrug af Guld, som samtidig har fundet Sted i Australien (1,2 Mill. £). Men medens det saaledes tør siges, at det samlede Fradrag fra Produktionen, som maa ske af Hensyn til de her berørte Forhold, i de sidste 5—6 Aar mindst har været lige saa stort, som i de forud-gaaende Aar, er det notorisk, at Amerika har beholdt et langt større Beløb end tidligere. Thi fra 1873 have de forenede Stater maattet berede sig paa at gjenoptage en Guldcirkulation istedenfor den hidtil benyttede Cirkulation af uindløselige Papirspenge, og ifølge de seneste Efter-retninger har Regeringen indtil Udgangen af 1878 op-samlet en Guldbeholdning af over 20 Mill. £, medens Bankerne alt i 1876 angives at have været i Besiddelse af over 30 Mill. £, som var opsamlet i de nærmest forud-gaaende Aar. Det tør saaledes med Bestemthed paastaas, at Europas Forsyning med Guld til Møntbrug (Udmønt-ning eller Ophobning i Bankerne) har været ringere i de sidste 5—6 Aar end i den forudgaaende Tid.

Men medens Forsyningen saaledes har været aftagende, har Efterspørgselen efter Guld til samme Tid

været stærkt tiltagende. Selv under aldeles normale og rolige Forhold kræver en jævnt voxende Befolkning og en stadigt tiltagende Udvikling af Produktion og Omsætning en jævn, om ikke just ganske tilsvarende, Forøgelse af Omsætningsmidlerne, dersom Værdierne skulle kunne holde sig nogenlunde konstante. Ganske vist ville Kreditmidler for en Del kunne udføre denne Tjeneste, men dog kun for en Del; skal Krediten ikke tilsidst svæve i Luften og være udsat for helt at styrte sammen ved den mindste Rystelse, maa den opbygges paa et solidt Underlag af kontante Penge, og det Samme gjælder om de successive Udvidelser af Krediten. Til Belysning af disse Forhold vil det være tilstrækkeligt at anføre følgende klare og træffende Udtalelse derom af E. de Laveleye:*) «I Occidenten, derunder indbefattet Amerika, forøges Befolkningen hvert Aar med mere end 5 Mill. Mennesker.**) Den Møntmængde, som der cirkulerer, overstiger i Gjennemsnit 40 frcs. (28,8 Kr.) pr. Ind. De amerikanske Statistikere beregne den til 50 fr.; i England er den mere end 90 frcs. (3 £ 12 sh.) og i Frankrig 160 fr. Lad os tage et Minimum: 30 fr.***) For de 5 Mill. Indb., hvormed den eksisterende Befolkning hvert Aar tiltager, bliver det et Beløb af 150 Mill. frcs. (= 6 Mill. £), hvormed Møntmængden aarlig maa forøges. Dette forudsætter endda,

*) L'or et l'argent. *Revue des deux Mondes* f. 15. Aug. 1878.

**) Dette er lidt højt regnet; i den Del af de her omhandlede Lande, i hvilke en egentlig Møntcirkulation findes, kan Befolkningen næppe anslaaes stort højere end til 300 Mill. Mennesker.

***) De ved den danske Møntreform udmøntede Beløb udgjorde omtr. 22 Kr. = 30,8 fr. pr. Ind. (deraf dog kun 11,5 Kr. = 16 fr. i Guld). I Tyskland er der nu udmøntet over 2 Milliarder Mk. eller henved 50 Mk. = 61,7 frcs. pr. Ind., deraf henved 1700 Mill. i Guld eller ca. 40 Mk. = 49,4 fr. pr. Ind.).

at Omsætningens Krav forbliver forholdsvis uforandret; men de stige i Virkeligheden betydeligt som Følge af Handelens uhørte Udvikling. I de sidste 20 Aar er den udenlandske Omsætning, som alene lader sig konstatere, tiltaget i England med 97 pCt., i Frankrig 164, i Belgien 277, i Rusland 269, i Østrig 215 og i Italien 591 pCt. *Economiste français*, hvorfra disse Tal ere laante, anslaar Værdien af hele Verdens Udenrigs-Omsætning til 30 Milliarder frcs. i 1852 og til 77 Milliarder i 1872, hvad der gjør en samlet Forøgelse af 140 pCt. Europas Handel er voxet til det Tredobbelte, hele Verdens til mere end det Dobbelte, og Intet tyder paa, at denne Bevægelse vil blive langsommere. Ganske vist afgjøres næsten alle disse enorme Omsætninger ved Vexler; men for en Del sker det dog ved Forsendelser af ædelt Metal, — der behøves altsaa stadig mere heraf, eftersom den internationale Omsætning udvikles yderligere. Kapitalen, der er bleven kosmopolitisk, søger Anbringelser i Udlandet, og dertil udkræves næsten altid en Del rede Penge til Udbetaling af Arbejds løn.

«Lad os betragte, hvad der foregaar lige for vore Øjne. Rusland har efterladt en god Del af sit Guld paa Balkan-Halvøen og i Rumænien. For at fylde sine tomme Kasser vil det være nødsaget til i flere Aar selv at beholde hele Udbyttet af Urals Guldproduktion. Hvis Østrig vil have Veje, Broer og Jernbaner i Bosnien og Herzegovina og fuldende Banen lige til Salonichi, maa det betale i rede Penge. England vil det ene Aar efter det andet anvende 30 til 40 Mill. frcs. paa Cypem, og det er atter her Mønt, der vil behøves. Som Mr. Cliffe Leslie har paavist, afgjøres i de Lande, som lidt efter lidt indtræde i Occidentens økonomiske Bevægelse, Ombytninger

og Erlæggelsen af Præstationer ikke mere in natura, men med Penge, og derved stige efterhaanden Priserne der og komme i Niveau med Priserne i de mere fremskredne Lande. Denne Forandring er efterhaanden foregaaet og fortsætter sig tildels endnu i dette Øjeblik i Sverige, Norge, Rusland, Ungarn, Spanien, Italien og Tyrkiet. Men naar Priserne stige i disse Lande, kræve de flere Penge til at afgjøre den samme Mængde Omsætninger.

«De, som ville reducere den samlede Pengemængde ved at uddrive Sølv af Cirkulationen,*) paastaa, at man mere og mere anvender Kreditmidler, og at man følgelig ikke derfor behøver mere Metal. Det er ganske sandt, at man betjener sig mere af Krediten; men al denne Kredit har til syvende og sidst en metallisk Basis. Denne Basis udvides nu ikke i samme Forhold som det Stillads, den bærer; men udvides maa den dog. Vil man have et uigjendriveligt Bevis herfor? Intetsteds har man drevet Brugen af Kreditmidler videre end i England. For kun at anføre ét Tal: Afgjørelserne ved Hjælp af Cheks have mere end fordoblet sig, fra 60 Milliarder (frcs.) ere de stegne til 130 Milliarder. Mr. Bagehot blev ikke træt af at gjentage, at England var gaaet altfor langt ad denne Vej og at dets Metalforraad var utilstrækkeligt; imidlertid er dette Metalforraad i de sidste tredive Aar bleven mere end fordoblet: i 1871 anslog man det til 50 Mill. £ og i 1874 til 120 Mill., hvad der giver en aarlig Forøgelse af $2\frac{1}{3}$ Mill. £.»

Men medens saaledes selv under aldeles normale Forhold en Opretholdelse af de bestaaende Prisforhold kræver

*) Artiklen i sin Helhed er nærmest et Indlæg imod den rene Guld-fods almindelige Gjennemførelse og særlig i Frankrig og Amerika. De her fremsatte Betragtninger have i hvert Fald deres selvstændige Værd.

en jævn og stadig Forøgelse af Møntcirkulationen, der vel endog maa være forholdsvis stigende, gjælder det særlig, at paa en Tid, hvor Krediten netop trækker sig tilbage, fordi Tilliden er stærkt rystet eller endog helt borte, maa kontante Penge i stort Omfang træde i de tidligere benyttede Kreditmidlers Sted, og paa saadanne Tider kræves der endog til Besørgelsen af en stærkt aftagende Omsætning en betydeligt større Mængde kontante Penge — Noget, der er tilstrækkeligt konstateret i en Række af Kriser. Og en saadan Tid har netop de sidste 5—6 Aar været; Kreditmidlerne ere blevne stærkt indskrænkede, ganske sikkert i højere Grad end selve Omsætningen, og følgelig har man haft mere Brug for rede Penge og efterspurgt dem stærkere.*)

*) Ifølge *Economist* (Commercial History of 1877) var Beløbet af indenlandske Vexler, der cirkulerede i Storbritannien i Løbet af hvert Finantsaar, saa vel som af Vexler, der samtidig eksisterede, følgende:

	Stemplede i Finantsaaret.	Exist. samtidig.	Beløb af udenl. V. (stemplede i Løbet af et Finantsaar)
1867—70 . . .	606 Mill. £	187 Mill. £	537 Mill. £
1870—71 . . .	677 —	210 —	587 —
1871—72 . . .	699 —	216 —	670 —
1872—73 . . .	785 —	244 —	768 —
1873—74 . . .	807 —	251 —	790 —
1874—75 . . .	748 —	232 —	721 —
1875—76 . . .	711 —	219 —	673 —
1876—77 . . .	636 —	196 —	609 —

Det er vistnok tvivlsomt, om Omsætningen er aftagen i samme Forhold (over 21 pCt. i Forhold til 1873—74); for den udenlandske Omsætnings Vedkommende synes det i alt Fald næppe at være Tilfældet, som følgende Tal ville vise:

Udenlandsk Omsætn.	do. Vexelbeløb
1873: 682 Mill. £	1873—74: 790 Mill. £
1874: 668 —	1874—75: 721 —
1875: 655 —	1875—76: 673 —
1876: 632 —	1876—77: 609 —
1873—76: ÷ 7,3 pCt.	÷ 23 pCt.

Selv bortset herfra er det nu imidlertid tilstrækkelig bekendt, at der i de sidste 6—8 Aar er opkommen en ganske ny og meget betydelig Efterspørgsel særlig efter Guld. Tyskland, Danmark, Sverige og Norge have i dette Tidsrum ombyttet deres Sølv-cirkulation med Guld, og de hertil medgaaede Beløb have været meget betydelige. I Tyskland navnlig er der nu bleven udmøntet 16 à 1700 Mill. Mk. i Guld, og om en Del af dette Beløb end fra først af er tagen fra Frankrig, har dette Land efterhaanden igjen draget det Beløb af Guld til sig, som det havde maattet skille sig ved, og Tysklands Forbrug af Guld til Udmøntning har saaledes for den langt overvejende Del — en Del er kun Ommøntning af ældre tyske Guldmønter — været en helt ny Efterspørgsel af særdeles betydeligt Omfang. Men ved Siden af, at de nævnte Lande definitivt ere gaaede over til Guldfoden, har der i Landene med dobbelt Møntfod været en stedse stærkere fremtrædende Tendents til at lade Guldmønt træde istedenfor Sølv, som har ført til stadig forøgede Udmøntninger af Guld.*) Dette gjælder særlig om den latinske Møntunion (Frankrig, Belgien, Schweiz, Italien og Grækenland), men den samme Tendents har vist sig i andre Lande. I Holland har man gjentagne Gange i de senere Aar forbudt Udmøntning af Sølv, og i Spanien er den ligeledes bleven forbudt for Private, samtidig med at et Dekret af 20. Aug. 1876 har erklæret det for Regeringens Hensigt, naar den tilstrækkelige Mængde Guld først var tilstede, at indskrænke Brugen af Sølv-mønter til

*) Medens Frankrig saaledes i 1872—73 slet ikke udmøntede Guld, men 465 Mill. frs. i Sølv, udmøntede det i 1874—76 570 Mill. fr. i Guld imod 333 Mill. i Sølv. Af Metalbeholdningen i Banque de France var d. 28. Juli 1878 de 1182 Mill. fr. Guld, 984 Mill. Sølv.

Betalinger af ringere Beløb (indtil 150 Pesetas). Dertil kommer, at selv de Lande, der have en Cirkulation af uindløselige Papirspenge, i de senere Aar have bestræbt sig for at samle et Metalforraad, hvormed man i sin Tid, naar man først fik inddraget en Del af de altfor talrige Sedler, kunde gjøre Resten indløselig. Og dette Forraad søges mere og mere tilvejebragt af Guld. Saaledes havde den kejserlige Bank i St. Petersborg, der i 1856 havde 67 Mill. Rubler i Guld imod 45 Mill. i Sølv, i 1874 derimod 174 Mill. R. i Guld imod 23 Mill. i Sølv. Særlig karakteristisk er det i saa Henseende, at man i Østrig, hvor man i en lang Aarrække med Længsel har set hen til det Tidspunkt, da Papirspengene stode pari med Sølv, for derefter at kunne gjøre dem indløselige, nu, da dette Tidspunkt omsider er kommen (Sptbr. 1878), og de endog noteres over pari i Forhold til Sølv, fremdeles betragter dem som deprecierede, fordi de noteres ca. 15 pCt. under Guld. Ja, det er endog bleven en Spekulation, som Regjeringen ved særlige Foranstaltninger har maattet søge at forhindre, at lade Sølv udmønte for at tjene den Opgjæld, som Sedlerne nu give imod Sølv. Baade i Østrig og Rusland opkræves nu Tolden i Guld.

Det er den samme Bevægelse, som gjenfindes (jfr. foran) i Nordamerika, og der er næppe Tvivl om, at den har medvirket en Del til at fremkalde den ogsaa der stedfindende Prisreduktion. Ved Lov 12. Febr. 1873 besluttedes det at søge Betalingerne gjenoptagne i Guld; Udprägningen af Sølv-Femdollars-Stykker blev forbudt og Dollar'en skulde kun udmøntes som «trade-dollar» til Brug i den asiatiske Handel; Sølvet blev herved reduceret til Skillemønt og $\frac{1}{2}$ Dollar den største Sølv mønt. Ved Kongres-Akt af 14. Jan. 1876 besluttedes det, at Mønt og

indløselige Banksedler skulde være de eneste lovlige Betalingsmidler fra 1. Jan. 1879. Den saakaldte «Bland Bill» fastslog vel senere en dobbelt Møntfod og gjenindførte Udmøntningen af Sølvdollars; men det synes, som om det ikke i Praxis vil gaa saa let at gjenindføre «the dollar of the fathers.» I Slutningen af forrige Aar have saaledes New-Yorks «forenede Banker» afsluttet en Overenskomst med Finantsministeren, hvorefter de fra 1ste Jan. d. A. vilde nægte at modtage Guldmønt som «special deposits» og kun modtage dem som «lovlig Mønt», men derimod kun modtage Sølvdollars som «special deposits», der skulle opbevares og tilbagegives som ethvert andet særligt Depositum, hvorhos de i clearinghouse ville afgjøre Betalingerne enten med Guld eller med Statens Pengesedler («legal tender notes») og kun anvende Sølv i smaa Betalinger (under 50 Dollars). Finantsministeren har paa sin Side forpligtet sig til at begrænse Udmøntningen af Sølv til det lovlige Minimum og søge at skaffe Plads for det ved at inddrage de smaa Sedler (paa mindre end 5 Dollars) i et Beløb af ca. 50 Mill. Dollars. Det synes herefter, at Guld dog vil blive den egentlige Hovedmønt. I ethvert Fald have Bestræbelserne for at kunne gjenoptage Møntbetaling d. 1ste Jan. d. A. — som sket er — og bringe Guldpræmien paa «greenbacks» til at forsvinde — hvad der ligeledes er sket i de sidste Dage af 1878, da greenbacks for første Gang efter 16 Aars Forløb noteredes lig med Guld — ført til, at man paa den ene Side har søgt at formindske Beløbet af Papirspenge,*) paa den anden

*) Ifølge Neumann-Spallart er Beløbet af Statssedler sunket fra ca. 434 Mill. Dollars i 1874 til ca. 374 Mill. Doll. i 1877, medens samtidig Beløbet af Banknoter er sunket fra ca. 342 til ca. 317 Mill. Doll.

Side at ophobe et betydeligt Guldforraad saavel i Skatkammeret som i Bankerne. Skatkammeret havde ved Udgangen af 1878 et Forraad af over 140 Mill. Dollars, hvoraf omtrent de 80 Mill. vare tilvejebragte i Løbet af de tre sidste Aar, og mindst et lignende Beløb synes at være bleven ophobet i Bankerne, som foran berørt.

Af de her fremhævede Data vedrørende Produktionen og Forbruget af Guld vil det Resultat, selv om man nok saa meget tager Usikkerheden af de paagjældende statistiske Angivelser eller Beregninger med i Betragtning, med Sikkerhed fremgaa, at der i de sidste Aar har været et Forbrug af og dermed følgende Efterspørgsel efter Guld, som ikke har kunnet tilfredsstilles af den aarlige Produktion og i ethvert Tilfælde har været langt betydeligere end Efterspørgselen i tidligere Aar, uden at Produktionen er bleven større, end den da var. *Economist* er da ogsaa omsider (28. Decbr. 1878) kommen til det Resultat, at det aarlige Forbrug af Guld til de nye Udmøntninger og Reservebeholdninger i Tyskland og Amerika med flere mindre, nye, Guldfodslande saa vel som af Guld i Kunstindustrien i de sidste syv Aar i Gjennemsnit har oversteget den aarlige Produktion med ca. $1\frac{3}{5}$ Mill. £, der har maattet tages fra de ældre Guldfodslande, hvis Guldmængde saaledes Aar efter Aar er bleven formindsket med dette Beløb. At Guldets Værdi herved har maattet stige, er indlysende, og det notoriske Fald i en-gros-Priserne — Detailpriserne ere langt fra gaaede ned i et tilsvarende Forhold — i de sidste 2—3 Aar bekræfter dette. At Prisfaldet skyldes en Stigning i Guldets Værdi, fremgaar ogsaa deraf, at Sølvets dybe Værdi-Fald i Forhold til Guld ikke har medført nogen Stigning i Priserne i Sølvfodslandene, saaledes navnlig Indien. Det er kun i Forhold til Guld, ikke i

Forhold til andre Omsætningsgjenstande, at Sølvets er sunken i Værdi — og det er det Samme som, at det er Guldets Værdi, der er stegen.

Her have vi da fundet en Faktor, som tilfulde forklarer den i de sidste Aar fremkomne og endnu tilstedeværende økonomiske Tilstand: den forholdsvis aftagende Pengemængde. Ganske vist gives der mange Økonomer, som mene, at det aldeles intet har at sige, om Pengemængden er større eller mindre, og at dette blot medfører, at man regner med andre Tal. Det Uriktige i denne Formening have vi tidligere søgt at paavise i Afhandlingen om «Guldlandenes Opdagelse». Det er der eftervist, at det ganske vist er en Sag af underordnet Betydning, om man til én Tid har en forholdsvis dobbelt saa stor Pengemængde i Omløb som til en anden, naar man sammenligner de to bestemte Tidspunkter med hinanden; men at det derimod har en meget betydelig Indflydelse paa Udviklingen i et vist Tidsrum, om Pengemængden i dette er i Tilvæxt eller Aftagen. Som i nævnte Afhandling nærmere udviklet og eftervist i det Enkelte, vil paa et Tidspunkt, da Betingelser for et Opsving ere tilstede, disse Betingelser blive langt virksommere, naar samtidig en Forøgelse af Pengemængden finder Sted, og en saadan vil i ethvert Tilfælde netop ved den sukcessivt og langsomt foregaaende Prisstigning virke ansporende og oplivende paa Industri og Omsætning. Dette er godtgjort ved en nøjere Redegjørelse for den økonomiske Udvikling i Aarene 1850—56, Perioden efter «Guldlandenes» Opdagelse, og det er samtidig antydet, at de modsatte Følger vilde indtræde, «dersom der nu skulde indtræde en lignende Tilbagegang i Guldproduktionen, som den i indeværende Aarhundredes Begyndelse

indtraadte i Sølvsproduktionen.» Dette er hurtigere gaaet i Opfyldelse, end det dengang kunde ventes, og en nærmere Paavisning af de Følger, som en sukcessiv Aftagen af Pengemængden efter Sagens egen Natur maa føre med sig, vil vise, at dette netop er alle de Fænomener, som karakterisere den nærværende Tilstand, saaledes som den har udviklet sig i de sidste Aar.

At en forholdsvis aftagende og i sig selv utilstrækkelig Guldproduktion maa føre til en Stigning i Guldets Værdi, der er enstydig med et almindeligt Prisfald, er alt fremhævet. At et saadant har fundet Sted i de sidste Aar, er notorisk; vel have Konsumenterne tildels kun i en ringe Grad mærket dette, idet Priserne i Detailhandelen, som alt berørt, langt fra have fulgt en-gros-Priserne; men at disse saa gjennemgaaende ere dalede, at Prisfaldet maa kaldes almindeligt, er sikkert nok. Hvor stort Prisfaldet har været, kan omtvistes, især da det vistnok stiller sig noget forskjelligt i de forskjellige Lande; men dette Spørgsmaal er i hvert Fald her af underordnet Betydning; det kommer os her kun an paa at konstatere, at der fra 1874 til 1878 har været en stadig Dalen i Priserne paa de vigtigste Omsætningsgjenstande. Kun som et enkelt Bevis herfor, men uden at ville hævde de anførte Tals Rigtighed som Maalestok for det almindelige Prisfald, anføre vi, at ifølge *Economist* har Gjennemsnitsprisen (en gros) paa 22 «ledende» Artikler, mest af almindelig daglig Brug,*) i England bevæget sig saaledes:

*) Disse ere: Kaffe, Sukker, The, Tobak, Hvede, Kjød, Bomuld, Silke, Hør og Hamp, Uld, Indigo, Olie, Tømmer, Talg, Læder, Kobber, Jern, Bly, Tin, Træuld, Bomuldsgarn og Bomuldstøj. Alle de nævnte Artikler ere regnede lige uden Hensyn til deres forskjellige Betydning for Markedet og Omsætningen.

1872	129
1873	134
1874	131
1875	126
1876	123
1877	123
1878	116
Decbr. 1878	104

Med alt Forbehold af andre Prisforhold i andre Lande eller for andre, her ikke medtagne, Omsætningsgjenstande, er denne Opgjørelse et sikkert Bevis for, at der paa et af de betydeligste Verdensmarkeder fra 1873—77 har fundet en stadig jævnt nedadgaaende Prisbevægelse Sted, som i 1878 synes at have antaget et betydeligere Omfang, naturligvis fordi der nu er fremkommen et rigeligere Udbud af de fleste vigtigere Omsætningsgjenstande. En saadan Bevægelse peger bestemt og afgjørende paa et sig udviklende Misforhold imellem Omløbsmidlerne og Omsætningsgjenstandene og er paa én Gang et Vidnesbyrd om og et Udtryk for Guldets stigende Værdi.

En saadan jævn og stadig, om end i sig selv ubetydelig, almindelig Dalen i Priserne fører nu ganske naturlig til det første af de Fænomener, som karakterisere den bestaaende Tilstand, den fuldstændige Mangel paa Spekulationslyst i Handelen, som ytrer sig i, at der kun sker Opkjøb til det daglige Forbrug — hvad der ofte anføres som Grund til, at Priserne ikke ville hæve sig, men i Virkeligheden tvært imod netop er den naturlige Følge heraf. Thi, som alt foran berørt, er Intet saa ubetinget dræbende for al Spekulationshandel som en sikker Udsigt til eller dog en subjektiv Forvisning om, at Priserne om nogen Tid ville stille sig lavere endnu.*) Ganske vist

*) Jfr. følgende Udtalelse i Febr. d. A. i det norske «Morgenblad»: «Konjunkturerne for Trælasthandelen ere vanskeligere end nogen-

er ikke herved al Mulighed for Spekulationsopkjøb af-skaaren; men de ville under saadanne Forhold altid faa en partiel Karakter og et begrændset Omfang. Dersom der skulde indtræde en Standsning i Tilførselen eller en betydelig Formindskelse af Produktionen af en enkelt Vare, eller dersom særlige Forhold — t. Ex. Udbrud af en Krig — stille en stærkt stigende Efterspørgsel efter visse Varer i sikker Udsigt, vil Spekulationen ganske bestemt kaste sig over disse og deres Pris stige; men denne Prisstigning vil næppe brede sig i videre Kredse og hurtig finde sin Modvægt i den samme ledsagende Formindskelse af Efterspørgselen efter andre Gjenstande, hvis Pris vil synke. En betydeligere Prisstigning efter nogle vigtige Vare-sorter uden en omtrent tilsvarende Prisnedgang for andre vil nemlig i saa Fald ikke kunne indtræde uden en Udvidelse af de Kreditmidler, der benyttes i Omsætningens Tjeneste. Men et saadant Opsving af Krediten er under de fremhævede Omstændigheder lidet sandsynlig, da hverken en daarlig Høst eller en truende Krig ere særlig skikkede til at befæste Tilliden. Derimod er den her omhandlede Prisbevægelse i sin Helhed en tilstrækkelig Forklaring af, at den fra først af ved andre Forhold — ligefrem Misbrug af Krediten, Overspekulation, Bedragerier m. m. — fremkaldte Mistillid og den derpaa grundede Indskrænkning i Kreditens Anvendelse ikke kan afløses af bedre Tilstande og, selv om hine Forhold efterhaanden ophøre, give Plads for en Gjenopvaagnen af Krediten.

sinde. . . . Kjøberne ere bange for, at Priserne skulle gaa endnu lavere; de ere ængstelige for, at det skal gjentage sig, hvad man saa ifjor, at den Handel, som blev afsluttet den ene Dag, var for dyr Dagen efter. Under disse Forhold have flere af vore Af-skibere trukket alle Tilbud tilbage.*

Thi for en meget stor Del gives Kredit jo netop til Handlende i den Forventning, at de ved at realisere de Varer, til hvis Kjøb de behøve Kreditens Hjælp, ville komme i Besiddelse af de fornødne Midler til at dække deres Forpligtelser. Men hvor Udsigten hertil er usikker, hvor tilmed deres hele Stilling er noget prekær paa Grund af Tidsforholdene, tilstaas Kredit kun i ringere Omfang og imod mere betryggende Garantier, end der ellers kræves. Man vil saaledes fra forskellige Synspunkter finde en tilstrækkelig Forklaring af de Fænomener, som for Tiden særlig karakterisere Handelsforholdene, i den ved Guldets stigende Værdi fremkaldte Forrykkelse af tidligere Prisforhold.

Men ogsaa den paa Industriens Omraade stedfindende Forretningsløshed og dermed følgende Arbejdsløshed finder sin naturlige Forklaring herved. Under nedadgaaende Konjunkturer bliver baade Haandværkerens og særlig Fabrikantens Stilling altid vanskelig, fordi hans Produktionsomkostninger ikke formindskes i samme Forhold, som Prisen daler paa hans Frembringelser. Allerede den Omstændighed, at der jo altid hængaar nogen, kortere eller længere, Tid, inden de færdige Varer kunne blive afsatte — og dette da især, naar Handelen gaar trevent, — bevirker let under dalende Priser et Misforhold: Varerne maa sælges til lavere Priser, end man troede at kunne forudsætte under Produktionen — lavere end de, under hvilke man har arbejdet. Efterhaanden naaer Prisnedgangen vel ogsaa Raastofferne; men disse repræsentere jo kun en Del, ofte kun en ringere Del af Produktionsomkostningerne. For at tilvejebringe Balance imellem disse og Varepriserne maa Fabrikanterne da søge at faa Arbejdslønnen nedsat, — og dette vil saa meget lettere

kunne ske, som allerede den vanskeligere Afsætning indeholder en Opfordring til at formindske Produktionen eller vel endog tvinger Adskillige af dem, der arbejde under ugunstigere Forhold, til helt at standse deres Virksomhed, saaledes som vi alt foran have set det blive Tilfældet paa Jernindustriens Omraade. Men selv om det lykkes Fabrikkerne at fremtvinge en Nedsættelse af Arbejdslønnen, hvad der hyppigt kun vil ske igjennem Striker, er dermed dog ingenlunde naaet til den fornødne Reduktion af Produktionsomkostningerne. I de fleste betydeligere Fabrikationer udgjør nemlig Forrentningen af den faste Kapital en meget væsentlig Del af disse — og den forbliver uforandret. Hvor nu netop en umiddelbart forudgaaende Prisstigning, saaledes som Tilfældet var i 1871—73, har tilskyndet mange Fabrikker til en betydelig Udvidelse af deres Bygninger og Materiel og fremkaldt en Del, mest storartede, nye Anlæg, og disse nye Udvidelser eller Anlæg saaledes ere blevne tilvejebragte til en særlig høj Pris, bliver Stillingen saa meget vanskeligere, og en stor Del af de nye Foretagender kunne slet ikke svare Regning. Dersom de nu endda ere skabte for vedkommende Fabrikants egen Regning, tilvejebragte ved Omdannelse af Kapital, han selv har opsparet, er Sagen endda ikke saa farlig: han faar blot intet Udbytte af denne Kapital og den er altsaa saa godt som kastet bort. Men i de allerfleste Tilfælde ere disse Udvidelser skete ved Hjælp af laant Kapital, som skal forrentes — og dertil vil Fabrikanten hyppig ikke se sig istand. Talrige Falliter blive Følgen heraf, og Krediten lider det ene Stød efter det andet. At de samme Forhold efterhaanden maa gjøre sig gjældende i Landbruget og tilsvarende Produktioner, er klart; men den Forskjel, disse frembyde fra

Fabrikindustrien, idet der i dem ikke er Tale om et saadant bestemt Forhold imellem Udbytte og Produktionsomkostninger som her, men Udbyttet derimod er højst variabelt i de enkelte Aar, saa at der kun kan være Tale om, at det for flere Aar gjennemsnitlige Udbytte maa staa i et vist Forhold til Produktionsomkostningerne, medføre, at den almindelige Prisbevægelse her fremkommer mere tilsløret, og at dens Virkninger derfor ogsaa langsommere gjøre sig gjældende. I de nærmest forudgaaende Aar har en mere eller mindre mangelfuld Høst til Trods for den alt da begyndende almindelige Prisnedgang tildels holdt Priserne oppe paa Landbrugets Frembringelser. Først i Aar, da der næsten overalt har været en rig Høst, har Priset ogsaa gjort sig gjældende overfor en Del af Landbrugets Produkter. Da dette imidlertid, som fremhævet, maa være beløvet paa at udholde endog en Række af mindre gode Aar, ville Følgerne næppe spores saa umiddelbart og intensivt som i Fabrikindustrien eller Bjergværksdriften. Paa den anden Side er det imidlertid en Selvfølge, at Landbruget, som alt er noget svækket ved et Par mindre gode Høstaar, vil faa store Vanskeligheder at kjæmpe med, naar det fremdeles viser sig, at ikke blot god Høst er ledsaget af lave Priser, men at disse endog selv i mindre gode Aar ville blive staaende eller dog ikke gaa op til, hvad de tidligere have været.

Naar vi saaledes betragte den nærværende økonomiske Tilstand som væsentlig begrundet i en utilstrækkelig Guldproduktion, der i de sidste Aar har bevirket en stadig almindelig Prisnedgang, vil det være klart, at vi kun kunne vente en sand og varig Bedring af de nærværende Tilstande, naar denne formentlige Hovedårsag dertil falder bort. Ganske vist ville forskjellige af de tidligere

berørte Forhold kunne øve nogen Indflydelse i saa Henseende; en definitiv Fred i Orienten vil saaledes ligesom Udeblivelsen af nye Afsløringer af Svindel og Bedrageri ved at fjerne den nuværende Følelse af Usikkerhed og Mistillid styrke Krediten og derved bidrage til, at Kreditmidler atter i forøget Omfang kunne benyttes i Cirkulationens Tjeneste og for en Del erstatte kontante Penge. Men alt Sligt vil dog være af underordnet Betydning i Sammenligning med den Indflydelse, som en Gjenoprettelse af Balancen imellem Omløbsmidlernes Mængde og Omsætningens Krav vil øve paa den økonomiske Udvikling. Hovedspørgsmaalet bliver altsaa, hvorvidt der er nogen Udsigt til, at en saadan Balance snart vil komme tilstede, — thi heraf ville Udsigterne til en Bedring væsentlig afhænge.

Det kunde da ved første Øjekast synes, at Stillingen er temmelig trøstesløs, idet der næsten ikke synes at være anden Udvej af den nærværende økonomiske Misère end den altid rent tilfældige Opdagelse af nye Guldlejer. Saa sikkert det nu end tør forudsættes, at et saadant Fund, et nyt Kalifornien, i Øjeblikket vilde være det, der hurtigst og grundigst vilde raade Bod paa de daarlige Tider, saa tør det dog antages, at der ikke nødvendig behøves noget Saadant, for at der skal indtræde en Bedring. Det maa fastholdes, at Hovedgrunden til Stigningen i Guldets Værdi er den, at de nye, ekstraordinære Efterspørgseler derefter kun have kunnet tilfredsstilles paa Bekostning af den i de ældre Guldlandslande alt for Haanden værende Guldbeholdning. Efter at der herved i disse Lande er tilvejebragt et nyt Pris-Niveau, baseret paa denne Guldets forandrede Værdi, — der selvfølgelig ogsaa har maattet gjøre sig gjældende i de Lande, hvor det først

nu er bleven Prismaaler —, vil en ny Balance i Omsætningsforholdene kunne tilvejebringes paa dette Grundlag, saasnart den hidtil stedfindende Forstyrrelse af den tidligere Balance hører op. Der er i og for sig ingen Grund til, at Priserne skulde vedblive at dale i det Uendelige; de lavere Priser medføre i sig selv den nødvendige Kur herimod, idet de bevirke, at en ringere Guldmenge nu vejer op imod en saa meget større Varemængde. Der kræves altsaa ikke nu en saadan extraordinær Guldtilførsel, der kunde erstatte den lidte Afgang i de ældre Guldlandslande og bringe Guldbeholdningen i de nye op i samme Forhold; der kræves kun, at den nu forhaandenværende Guldmenge opretholdes og at den aarlige Produktion derefter er tilstrækkelig til at give den den jævne Forøgelse, som den voksende Befolkning og den tiltagende økonomiske Udvikling, efter hvad der ovenfor er bleven paavist, gjøre nødvendig. Spørgsmaalet bliver derfor først og fremmest dette, om den extraordinære Efterspørgsel kan betragtes som ophørt og om i saa Fald den aarlige Guldfornying vil være tilstrækkelig. Det Sidste tør man sikkert antage; det er altsaa nærmest kun det Første, det gjælder om at faa Klarhed over. Det maa i saa Henseende da fremhæves, at ligesom jo den skandinaviske Møntreform alt helt er tilendebragt, saaledes maa den store Ophoben af Guld i Tyskland, Frankrig og Nordamerika nu antages i alt Fald at nærme sig sin Ende. Hvor stort det Beløb af Sølv mønt er, der endnu cirkulerer i Tyskland og skal afløses af Guld, er vel ikke godt at vide; men efter de hidtil fremkomne Angivelser og Beregninger synes det i hvert Fald næppe at kunne overstige ca. 200 Mill. Mk. (10 Mill. £), medens det ikke vides, hvor meget Guld den tyske Regering har i Behold til

Udmøntning. Da der ved Udgangen af 1878 var udmøntet ca. 1670 Mill. Mk., synes saaledes Reformen nu saa stærkt at nærme sig sin Ende, at denne sidste Rest af Udmøntning kan ventes foretagen med større Hensyn til, hvad den aarlige Produktion kan afgive til dette Øjemed. Frankrig synes nu, efter at Bankens Metalbeholdning er gaaet op over 2 Milliarder frcs., ikke at have nogen Anledning til at forøge den videre, ligesom den da siden Udgangen af 1876 har holdt sig omtrent uforandret paa samme Punkt. Kun for saa vidt man i den latinske Møntunion eller særlig i Frankrig maatte bestemme sig til at ombytte den dobbelte Møntfod med den udelukkende Guldfod, vil der fra denne Side kunne ventes en extraordinær Efterspørgsel efter Guld; men foreløbig er der næppe Grund til at vente en saadan Forandring, som — tildels under Henvisning til den Indflydelse paa Guldets Værdi, som de hidtil stedfundne Møntreformer alt have øvet — stærkt bekjæmpes fra flere og indflydelsesrige Sider. Heller ikke Nordamerika synes for Øjeblikket at have særlig Opfordring til at forøge sin Guldbeholdning extraordinært. Efter at det har opnaaet at faa sine Sedler i pari Kurs og efter at man officielt har fastslaaet den dobbelte Møntfod, ville Bestræbelserne, som alt berørt, foreløbig nærmest gaa ud paa at udmønte Sølv til Afløsning af de mindre Sedler. At man skulde bestræbe sig for ogsaa at ombytte den nuværende Cirkulation af indløselige Sedler med en Guldcirkulation eller i alt Fald søge at indskrænke Seddelmængden yderligere, end de smaa Sedlers Afløsning ved Sølv vil medføre, synes lidet troligt, især naar Hensyn tages til den stærke Bevægelse, der har hersket i modsat Retning til Gunst for en forøget Papircirkulation. Disse tre Hoved-Arnesteder for en

extraordinær Guldefterspørgsel synes saaledes foreløbig at være eller i alt Fald snart at maatte blive mættede med Guld. Ganske vist ville ogsaa baade i Italien og Østrig-Ungarn Bestræbelserne for at komme bort fra de uindløselige Papirspenge kræve en fortsat Ophoben af Guld; men disse Rigers Finantstilstand og Handelsbalance vil næppe tillade dem at arbejde med synderlig Kraft i denne Retning. Der synes saaledes at være al Grund til at tro, at de ekstraordinære Krav til Guldmarkedet i den nærmeste Tid ville bortfalde og at der dermed vil blive gjort en Ende paa Guldets Stigning i Værdi og dermed paa det almindelige Prisfald.

Saafrømt nu denne Antagelse, — der ikke fremsættes som en Forudsigelse, men med alt fornødent Forbehold —, maatte vise sig rigtig, og Priserne altsaa fremdeles holde sig omtrent paa det Punkt, eller rettere det almindelige Niveau, hvorpaa de nu befinde sig, opstaar da det Spørgsmaal, om Alt hermed vil være bragt i Orden. Hertil kan der kun svares et noget betinget Ja. Tilvejebringelsen af et saadant mere konstant Pris-Niveau vilde først og fremmest bringe Handel og Omsætning ind i mere normale og rolige Forhold. Paa dette Grundlag blive atter forstandige Beregninger og dermed vel begrundede Spekulationer mulige, og Handeler paa længere Tid — saaledes hele den indisk-kinesiske Handel, der efter sin Natur kræver en længere Tid imellem Opkjøb og Afsætning — ville blive befriede fra en væsentlig Del af den helt uregnelige Usikkerhed, som nu klæber ved den og t. Ex. i den seneste Tid har gjort Frihandelen i England ruinerende for saa Mange.*) Disse gunstigere Omsætningsfor-

*) Jfr. en Artikel om *•The China Tea trade•* i *Economist* for 21. Decbr. 1878.

hold ville utvivlsomt ogsaa bidrage til at gjenoplive Krediten i alt Fald paa dette Omraade, idet Faren for uforudseelige Tab bliver ringere og de derved fremkaldte Katastrofer sjeldnere, ligesom Varelagere eller Varebeholdninger afgive en mere betryggende Garanti for Vedkommendes Vederhæftighed.

Anderledes derimod forholder det sig paa Industriens Omraade. Det er klart, at de Industrigrene eller særlige Fabriker, for hvilke de nugældende Priser af de ovenfor udviklede Grunde ere ruinerende, ikke ville blive hjulpe derved, at disse Priser blive staaende og blot ikke gaa længere ned. Hvad det her gjælder om, er jo at tilvejebringe det rette Forhold imellem Produktionsomkostningerne og Salgspriserne, og før dette er naaet, vil Forretningen ikke kunne svare Regning. Men om der end vistnok i mange Tilfælde vil medgaa længere Tid, inden denne Ligevægt gjenoprettes, ville disse Betingelser dog for en ikke ringe Del allerede være tilstede eller temmelig hurtig komme tilstede. For Raastoffernes Vedkommende er det jo alt Tilfældet, og for Arbejdslønnens tildeels, og dens Nedsættelse vil formentlig efterhaanden saa meget lettere kunne gjenføres, som det kommer til at staa klarere, at Nedsættelsen i Virkeligheden er nominal, begrundet i Pengenes forandrede Værdi, der sætter Arbejderne i Stand til for den nedsatte Løn at købe lige saa Meget som før for den højere Løn. Jo mere Produktionsomkostningerne altsaa bestaa overvejende i Arbejds-løn og Indkjøb af Raa- og Hjelpestoffer, desto lettere ville Producenterne kunne bringe deres Virksomhed i Overensstemmelse med de forandrede Afsætningsvilkaar, og Haandværkerne og den lille Industri ville saaledes i det Hele være de Producenter, som hurtigst ville forvinde

Trykket og atter komme ind under normale Forhold. Derimod er det klart, at den Kapital, der engang er anbragt i en Forretning, vedblivende kræver den samme Forrentning, og for de større Fabrikers og Landbrugets Vedkommende — saa vel som for tilsvarende Virksomheder: Minedrift og Skovdrift — stiller Forholdet sig derfor en Del anderledes, ligesom for Ejere af faste Ejendomme overhovedet. Imidlertid maa det dog ogsaa her erindres, at Forholdet i det Enkelte stiller sig temmelig forskjelligt. Saadanne Fabriker og Ejendomme, som fra tidligere Tid ere forblevne uforandret i de samme Hænder og paa hvilke der ikke netop i de faa særligt dyre Aar (omtr. 1871—75) er bleven anbragt betydelige nye Kapitaler, ville næppe lide under de forandrede Forhold, undtagen for saa vidt som de nu savne de extraordinært gode Indkomster, hvortil de maaske i nogle Aar have vænnet sig. De i den allerseneste Tid og nu efterhaanden fremkommende nye Forretninger, der grundlægges med en ringere Kapitalværdi, ville selvfølgelig netop være afpassede efter de nye Forhold, og da deres Tal stadig vil voxe, vil der herigjennem beredes Vej for et nyt Opsving ogsaa paa Industriens Omraade. Overgangen vil derimod blive følelig og tildels meget vanskelig for alle dem, som netop i den dyre Tid enten have grundlagt nye Forretninger eller betydeligt udvidet deres Virksomhed med stor Kapitalanvendelse eller kjøbt ældre Forretninger eller faste Ejendomme til de i hine Aar gjældende høje Priser. For saa vidt saadanne Producenter eller Besiddere ikke selv ere i Besiddelse af en saadan Formue, at de kunne afse den Kapital, der maa betragtes som tabt, ville de næppe have anden Udvej end at opgive deres Ejendomme. Dette er nu i de forløbne Aar allerede sket i et ikke saa

ringe Omfang; talrige Falliter have allerede fundet Sted, og derved ere mange Forretninger alt gaaede over i andre Hænder, der ikke have været bebyrdede med den store døde Kapital, som de tidligere Besiddere; thi Likvidationen rammer Laangiverne, Kreditorerne, Kapitalisterne. Men det Tab, der herved er lidt, er ikke et virkeligt Tab af Kapital; det er kun et Tab af Værdier. Den Kapital, der engang er anbragt i Forretningen eller Landejendommen, er fremdeles tilstede og dens Betydning for Produktionen er uforandret, og denne vil derfor ikke lide noget Skaar ved de indtrædende Forandringer i Ejendomsforholdene. Kreditorerne tabe en vis Pengesfordring, — men Ejendommene befries for en tilsvarende Gjældsforpligtelse. Det er en Række af individuelle Tab, som kunne være højst følelige for de Paagjældende — men Samfundet er ikke blevet fattigere derved. For saa vidt have de Ret, der paastaa, at hele Forandringen kun bestaar deri, at der nu regnes med andre Tal. Thi dette er virkelig det endelige Resultat, naar Forandringen først er helt gennemført. Det er kun Overgangen til det nye Prisniveau, som griber endog højst forstyrrende ind i Produktion og Omsætning, saa længe den staar paa. Kan det derfor vel ikke ubetinget siges, at Alt vil være bragt i Orden igjen, saasnart man attér er kommen til Ende med det fortsatte almindelige Prisfald og dermed kommen til et konstant Prisniveau, saa tør det dog betragtes som sikkert, at hermed er Grundlaget for normale Forhold attér tilvejebragt og Betingelserne tilstede for en jævn og rolig Udvikling, der efterhaanden ved Opsparen af ny Kapital og større Forsigtighed i dens Anvendelse vil kunne gaa over til et nyt og varigere Opsving.

En Indvending vil nu maaske blive gjort gjældende imod hele den her gennemførte Betragtning, hvorefter det er Mangelen paa Guld, der har bevirket, at den fra først af ved andre Aarsager fremkaldte Krise har holdt sig langt ud over det Tidspunkt, da hine Aarsager ellers vilde være forsvundne, — nemlig den, at næsten alle Børsberetninger jo i den senere Tid lyde paa, at «Penge» ere rigelige og at der ingen Mangel er paa Guld i Bankerne. Denne Indvending beror paa en ikke ualmindelig Sammenblanding af Penge og Kapital. At der er «Penge» nok i Bankerne, vil ikkun sige, at der, som tilstrækkelig fremhævet i det Foregaaende, nu er Kapital nok tilstede i saa godt som alle Retninger. Til disse ophobede Kapitalforraad af alle Arter svarer med Nødvendighed Pengekapitaler, der repræsenterer dem paa Kapitalmarkedet; men netop fordi disse ligesom selve Naturalkapitalerne paa Grund af Forretningsløsheden holdes disponible, indgaa de ikke i den daglige Omsætning, komme ikke paa Varemarkedet, og selve Nødvendigheden af at holde disse Pengekapitaler disponible som Repræsentanter for de disponible Kapitalforraad unddrager dem fra den daglige Omsætning og formindsker altsaa den hertil disponible Pengemængde. Dette i Bankerne ophobede Guld vil først da komme ud i Omsætningen, naar selve de ophobede Kapitalforraad blive Gjenstand for Efterspørgsel og gaa over paa Varemarkedet — og i saa Fald neutralisere de saa at sige hinanden, saa at det udstrømmende Guld ikke i nogen væsentlig Grad vil kunne bidrage til at forhøje Varepriserne. Det Faktum staar jo under alle Omstændigheder uimodsigeligt fast, at Varepriserne i det sidste Par Aar gennemgaaende have været i Dalen; dette er lige saa fuldt et Udtryk for som en Følge af, at Pengene —

Guldet — er stegen i Værdi, og dette er atter ligeledes saavel et Udtryk for som en Følge af, at Udbudet, Produktionen, af Guld ikke har holdt Skridt med Efterspørgselen derefter.

Et Spørgsmaal vil nu maaske paatrænge sig Adskillige: Saafremt det virkelig forholder sig, som her paastaaet, at det er Guldets stigende Værdi, der har en saa væsentlig Andel i, at den økonomiske Misère, der fra først af er fremkaldt ved andre Aarsager, har holdt sig saa haardnakket længe efter, at Virkningerne af disse Aarsager ellers kunde være forvundne, og dersom dette atter har sin Grund i den Overgang til en udelukkende Guld-møntfod, som har fundet Sted i forskjellige Lande, — var det da ikke aldeles forkert, at vi have taget Del heri, og vilde dog ikke i alt Fald vi for vort Vedkommende være blevene forskaanede for Andel i de nu indtraadte Kalamiteter, dersom vi havde beholdt vor tidligere Værdimaaler, Sølvet, som jo formenes ikke at have forandret sig væsentlig, saa at Priserne hertillands i saa Fald vilde have holdt sig væsentlig uforandrede? Dette Dobbelt-Spørgsmaal maa besvares afgjort benægtende. Det vilde have gjort Lidet eller Intet til at forbedre Situationen i det Hele, om vi her i Landet havde beholdt vor gamle Sølvfod; thi hele den Guld-mængde, som vor Møntreform har draget bort fra Guldmarkedet, beløber sig til omtrent $1\frac{1}{4}$ å $1\frac{1}{2}$ Mill. £., hvilket er for ubetydeligt et Beløb til, at det kan have øvet nogen synderlig Indflydelse paa Guldets Værdistigning, især da Anskaffelsen er bleven fordelt paa omtrent fire Aar. Og ganske vist vilde vi formodentlig ikke have mærket saa meget til Forandringen af det almindelige Prisniveau indenfor vore egne Grændser, — men om vi derfor havde troet, at vi stode uberørte

af den almindelige Prisbevægelse, vilde vi have levet i en Selvskuffelse, der kunde medført nok saa uheldige Følger. Thi i alle vore Berøringer med Udlandets Markeder vilde vi have faaet at føle, at de tilsyneladende konstante Priser vare rent nominelle og at vi paa Vexelkurserne led det Tab, som vi tilsyneladende undgik i Priserne. Og hvad det vilde sige at have Vexelkurser, hvorefter 1 £ kunde svinge imellem 9 Rdl. og $11\frac{1}{2}$ Rdl., ville de kunne sige, der mindes den Tid, da vi havde uindløselige Papirspenge. Thi Forholdene vilde have været ganske de samme, som de vare, dengang vi havde uindløselige Papirspenge, hvis Kurs i Løbet af nogle Aar (1819—24) svingede imellem 230 og 300 — en Kurssvingning, ganske svarende til den ovenfor angivne. Et yderligere Bevis herfor afgiver Østrig-Ungarn, hvor man, som alt berørt, nu, hvad Øjeblik man vilde, kunde faa en Cirkulation af med Sølv indløselige Papirspenge, men foretrækker at beholde de uindløselige Papirspenge. Efter at alle vore Naboer og vigtigste Samhandelslande havde bestemt sig for den udelukkende Guldfod, havde vi intet andet Valg end at følge Trop. Have vi derved lidt under de mindre heldige Virkninger af Møntreformerne, ville vi paa den anden Side ogsaa komme til at dele de rolige og sunde Forhold, naar de atter begynde at gjøre sig gjældende, medens vi ved at beholde Sølvfoden vilde have beredet os selv abnorme Tilstande af blivende Varighed.

D. 31. Jan. 1879.
